

178223

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

št. 1 - 2
letnik XII.
1973

Vsebina

Stran

Franci Brinc

Varstvo družbe pred nevarnimi
alkoholiki in njihovo obravnavanje 3

Blaž Mesec

Nekaj napak pri izvajanju operativne
analize 14

Janko Perat

Tretje obdobje in mi 21

Nevenka Krošl

Vloga socialne dejavnosti pri uresniče-
vanju koncepta splošnega ljudskega
odpora 27

Franci Brinc

Problem alkoholikov in njihovih družin v
občini Ljubljana-Moste-Polje 41

POROČILA

Tone Brejc

Akcijski program službe socialnega varstva
za odpravljanje socialnih razlik 49

VESTI

- Drugi seminar o raziskovanju v socialnem
delu na Višji šoli za socialne delavce 54

- Program dopolnilnega izobraževanja social-
nih delavcev v šolskem letu 1972/73 55

- Organizacija izrednega študija na Višji
šoli za socialne delavce v Ljubljani 59

- Pojav in problem narkomanije med mladino v SR Sloveniji 62

ODMEVI

- Na rob članka "Socialna dejavnost v krajevni skupnosti" 66

OBVESTILA

- Končno študij za socialno delo na fakultetni ravni 70

NOVE KNJIGE

- "Narkomanija mladih," avtorski kolektiv 73
- "Droge med nami", D.Ladewig in soavtorji 75
- "Revija za kriminalistiko in kriminologijo" izdaja Republiški sekretariat za notranje zadeve, Ljubljana 76
- "Vojna kot sprožilni vzrok psihičnih motenj pri naših nekdanjih borbih", Janko Kostnapfel 77
- "Upućivanje u disciplinski centar za malo-ljetnike", dr. Ante Carić - Joško Bilić 77
- "Mladoletnikovo vrednotenje kazenskega postopka in izvrševanje kazenskih sankcij" 80

PO 238/1980

Varstvo družbe pred nevarnimi alkoholiki in njihovo obravnavanje

Franci Brinc

U v o d

Obseg in družbeno nevarnost alkoholizma določa med drugim tudi odnos družbe in njenih vodilnih sil do alkoholizma, ki je lahko toleranten, indiferenten ali netoleranten. Od tega je v prvi vrsti odvisno ali družba v svoji zavestni ekonomski, vzgojni, zdravstveni, socialni in kriminalni politiki postavlja alkoholizmu večje ali manjše ovire ali sploh nobenih ovir.

Po dosedanjih spoznanjih so v naši družbi nekatera reagiranja znak skrajno netolerantnega odnosa širše javnosti do alkoholizma, ki vidi edino rešitev problema v uporabi vsakovrstne policijske, sodne, ekonomske in druge prisile. Ljudje, ki so nemočni ob tragičnih usodah žena in otrok alkoholikov, ki nemočni opazujejo njihov socialni, moralni in zdravstveni propad, se ne vedo zateči kam drugam, kot k pozivu po uvedbi prisilnih ukrepov zoper posameznika, ki so se vdali alkoholu.

Toda neznatna učinkovitost individualne represije ob alkoholizmu kot družbenem pojavu, je preizkušena v tisočletni človeški praksi in dokazana z znanstvenimi dognanji.

Alkoholizem nastaja po sodobnih spoznanjih, kadar pride do stika med načeto osebnostjo in razmerami v njenem ožjem ali širšem družbenem okolju, zaradi katerih se znajde v zanjo nepremostljivi stiski. Nastaja pa tudi po obrnjeni poti, posameznik prekomerno popiva zaradi tega, ker je to navada v njegovem okolju, zaradi družčine ali dolgega časa in tako sam sebe spravi v ekonomske in druge težave ter v konflikt z ožjim in širšim okoljem.

V naših razmerah praktično ni odrasle osebe, ki ne bi občasno ali celo redno uživala alkoholnih pijač, pa takšno vedenje ne vznemirja okolja, niti ni signal za kakšno družbeno intervencijo. V življenju srečamo množico zmernih pivcev, ki v skladu z družbenimi običaji v večji ali manjši meri, pogosteje ali porredkeje uživajo različne alkoholne pijače. Iz tega dela popula-

cije se rekrutira bistveno manjša skupina prekomernih pivcev, od katerih nekateri postanejo alkoholomani. Izmed teh se pa sedimentirajo osebe, ki jih je alkoholna zasvojenost preko bolezenskih motenj privedla v stanje telesnega in duševnega propada. V naših razmerah povzroča enkratna opitost, ki ima lahko celo hude posledice (npr. v prometu), dosti manj zgražanja, kot pa povaljani, raztrgani in opotekajoči se alkoholik, ki "meri cesto", ki že čisto brez moči morda nezavesten leži v kakem lokalu ali pred njim. Na to tipično podobo pijanca je bil in je deloma še vedno prilagojen odnos naše javnosti do alkoholizma in vse prevladujoče policijske in sodne oblike družbenega reagiranja.

Družbena akcija za preprečevanje in omejevanje alkoholizma bi morala skrbeti za ravnotežje dveh prizadevanj in sicer:

- a) varstvo družbe pred posledicami agresivnega in asocialnega ravnanja alkoholomana in
- b) skrb za alkoholomana samega.

Res je, da registriramo alkoholika običajno preko efektov njegovih družbeno nesprejemljivih dejanj. Zgrešeno bi pa bilo, če bi se zadovoljili samo s tem, da dojemamo konture osebnosti alkoholika le v toliko, kolikor ga karakterizirajo njegova družbeno negativna dejanja. Skušati moramo tudi dinamično psihološko dojeti alkoholikovo osebnost, kot se je iz danih dispozicij pod vplivom družbenega in fizičnega okolja razvijala, kasneje pa tudi zaradi toksičnega vpliva alkohola deformirala tako, da končno stoji pred nami tako in toliko oškodovana, kakršna je.

"Ukrepi, ki jih vzpodbuja neko agresivno razpoloženje do alkoholika, često ostajajo neuspešni. Zaradi tega morajo biti pravni ukrepi v okviru obravnavanja alkoholikov docela očiščeni načela "zob za zob" in jih morata voditi skrajno čisti načeli rehabilitacije alkoholikove osebnosti in zavarovanja družbe. Trtiranje alkoholika ne more biti uperjeno le v njega samega, ampak mora zajeti njegovo družino v celoti, često pa še tudi del širšega okolja." 1)

1) Dr. L. Milčinski: Pripomba na elaborat "Alkoholizem na Slovenskem in njegovo preprečevanje", rokopis, 4.11.1968.

Znano je, da povzroči dolgoletna vdanost alkoholu funkcionalne, strukturalne in nazadnje organske prizadetosti centralnega živčevja. To in pa druge okoliščine povzročijo, da postane del alkoholomanov skrajno socialno depriviran, zlasti še ko nekoliko ostari in ko se vsemu temu pridružijo še različne bolezni. Te osebe pomenijo izredno težaven problem tako za organe javne varnosti, za socialno službo, ki ne ve kam z njimi, za domove za stare ljudi, v katere ne sodijo, in za psihiatrične in druge zdravstvene zavode, kamor tudi ne sodijo. Na Slovenskem bi potrebovali za te ljudi določeno število postelj, da bi takšnim ljudem oskrbeli človeka vredne zadnje dni življenja, potrebno zdravstveno nego in delo, če so za kaj takšnega še sploh sposobni. Tako bi razbremenili omenjene službe in zavode, obenem pa bi rešili takšne ljudi životarjenja, prosjačenja, spanja "pod milim nebom" in končno smrti v jarku, ki je do zdaj edini učinkoviti reševalec tovrstnih socialnih problemov.

I. OBRAVNAVANJE ALKOHOLIKOV IN DILEME GLEDE UVEDBE OBVEZNEGA ZDRAVLJENJA

1. Obravnavanje alkoholikov v okolju v katerem živijo

Zdi se nam potrebno, da pred postavljanjem zahtev po novih predpisih in novostih sploh, pregledamo obstoječi sistem obravnavanja alkoholikov.

Vsak alkoholik je že sedaj na nek način "obravnavan". Ko njegova alkoholna zasvojenost doseže določeno stopnjo, ko postane moteč v svojem ožjem ali širšem okolju (družina, delovno mesto, soseska) ga posamezniki ali organi opominjajo, mu prigovarjajo, grozijo, ga kaznujejo itd. To so lahko družinski člani, prijatelji, znanci, sodelavci, gostilniški delavci, mličniki, sodniki za prekrške, sodniki kazenskih ali civilnih sodišč, socialna služba, zdravstvena služba itd.

Če vse imenovane subjekte spravimo na skupni imenovalec: družba, potem moremo reči, da oseba, ki je na poti v alkoholizem prej ali slej začuti reagiranje okolja na njen odnos do alkohola. Trdimo celo, da je vsakdo, ki je danes alkoholik, v času prehajanja v vrste alkoholikov "vedel" kam pelje njegova zasvojenost, vedel je, kako živijo, se ponašajo in propadajo alkoholi-

liki, skratka kakšne so oblike in posledice alkoholizma. Nihče ni postal alkoholik brez takih socialnih izkušenj. Že vsak otrok dobi v našem okolju predstavo o "pijancu" in njegovem ponašanju.

2. Zdravljenje alkoholikov

Strokovnjaki trdijo, da je vsak alkoholik nujno zapisan propadu, če se ne zdravi, nihče se sam ne reši. Prav tako je ugotovljeno, da so bili vsi tisti, ki so se pričeli zdraviti pod nekim "pritiskom". Za prostovoljno zdravljenje se odločajo v večji meri ljudje, katerih izobrazbeni, poklicni, kulturni in moralni standardi so višji od poprečnih.

Danes se alkoholiki zdravijo na dva načina:

- a) obvezno zdravljenje po odločbi sodišča ob pogojni ali nepogojni kazni (varnostni ukrep po členu 61/a KZ; leta 1971 je bilo v Sloveniji izrečenih 30 takih varnostnih ukrepov),
- b) prostovoljno zdravljenje v psihiatričnih dispanzerjih, v psihiatričnih bolnišnicah in na edinem specializiranem oddelku za zdravljenje alkoholikov v Škofljici (oddelek klinične bolnišnice za psihiatrijo v Ljubljani).

Slovenija ima danes skupno okrog 150 postelj za zdravljenje alkoholikov, ki so se prostovoljno odločili za tako zdravljenje.

To pomeni, da ostaja izven zdravljenja vsa tista množica alkoholikov, ki se "ne odloči" za prostovoljno zdravljenje in vsi tisti posamezniki, ki ne napravijo kaznivega dejanja, zaradi katerega bi jim bil izrečen varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov. Nekateri izmed njih ne storijo takih kaznivih dejanj, zaradi katerih bi jim sodišče lahko izreklo varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov, sodišče pa lahko določi tak ukrep samo po storjenem kaznivem dejanju (post-delictum), ne pa pred njim (ante-delictum). Alkoholiki pa na drugi strani storijo veliko prekrškov, ki pomenijo za družbo nevarnost predvsem zaradi večkratnega ali stalnega ponavljanja (2).

2) Med izbrano populacijo storilcev prekrškov, ki so v enem

Poleg njega pa prav zoper te alkoholike ni možnih ukrepov, ki bi jih lahko uporabljali kot prisilna sredstva za zdravljenje, čeprav bi bilo tako zdravljenje tudi iz kriminalno političnih razlogov smotrno in umestno.

"Nekaj možnosti za obvezno zdravljenje alkoholikov, ki glede na svoje vedenje pomenijo nevarnost za družbo, daje sedanji 292/b člen KZ če se obsojencem poleg kazni izreče še varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholizma. (3) Vendar je to le skromna možnost za ukrepanje zoper večino nevarnih alkoholikov, kajti upoštevati je treba, da določen del alkoholikov ni obravnavan niti kazensko, niti upravno-kazensko (4).

3. Možnosti za obravnavanje alkoholikov po veljavnem pravnem sistemu

Pravni sistem nudi danes možnost za obravnavanje alkoholikov po dveh osnovah:

- a) po kazenskem zakoniku je storilcu po storjenem kaznivem dejanju ob kazni mogoče izreči varnostni ukrep oddaje v zavod za varstvo in zdravljenje (čl. 61 KZ) oziroma varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov (člen 61/a KZ)
- b) po zakonu o sodnem nepravdnem postopku (iz leta 1934) je mogoče osebi zaradi "zlorabe alkohola iz navade (pijanstva)" popolnoma ali delno odvzeti opravilno sposobnost in jo postaviti pod skrbništvo, nato pa s sodnim sklepom o pridržanju zadržati v psihiatrični bolnišnici do njene ozdravitve.

letu storili vsaj tri prekrške potepuštva in brezdelja, je dr. Kobal našel alkoholizem pri 55 % moških in pri 23 % žensk. Glej dr. Kobal: Klinično proučevanje brezdelnežev in potepuhov, RKK, 1-2/67, str. 29-35.

- 3) "Kdor na javnem mestu hučo žali drugega ali z njim grdo ravna, dela drugemu nasilje, povzroča pretep ali s predrznim ali brezobzirnim obnašanjem kako drugače ogroža mir občanov ali moti javni red, njegovo prejšnje življenje pa kaže, da je nagnjen k takemu obnašanju, se kaznuje z zaporem najmanj treh mesecev".

To so danes edine možnosti, po katerih lahko alkoholika, ki je nevaren za okolico in je to dokazal s svojimi dejanji, prisilimo na zdravljenje oziroma detencijo v psihiatrični ustanovi.

Temeljni zakon o prekrških (Ur.l. SFRJ, št. 26/65) je odprl možnost, da republike s svojimi zakoni o prekrških uvedejo varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov, vendar takega predpisa ni sprejela nobena republika.

Danes se od navedenih treh potencialnih možnosti (všteta je možnost izrekanja varnostnega ukrepa po zakonu o prekrških) še v največji meri uporablja možnost izrekanja varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja alkoholikov (5) v postopku zaradi kaznivih dejanj. V mnogo premajhni meri pa se uporablja drugo navedena možnost, to je odvzem opravilne sposobnosti in oddaja na zdravljenje brez volje alkoholika, s pristankom oziroma na zahtevo skrbnika. Potreben bi bil le dogovor med socialno in zdravstveno službo ter milico in sodišči, pa bi se ta ukrep lahko uporabljal v večjem številu primerov.

Menimo, da bi že v sedanjih razmerah ob doslednejši in bolj prilagojeni uporabi zakonodaje lahko oddali na zdravljenje vse najbolj moteče alkoholike. Bolj kot pomanjkanje zakonodaje čutimo pomanjkanje hospitalnih kapacitet za zdravljenje alkoholikov.

4. Potrebe po dopolnitvi pravnega sistema

Menimo, da bi za sedanje razmere zadostovala dopolnitev pravnega sistema z naslednjimi določbami:

- 4) Med izbrano populacijo alkoholikov je dr. Pečar ugotovil, da 24 % alkoholikov ni bilo niti upravno niti sodno kaznovanih. Glej raziskavo Inštituta za kriminologijo: Socialne, psihološke in zdravstvene značilnosti delinkventnih in nede-linkventnih alkoholikov, Ljubljana 1962, poglavje VI in VIII.
- 5) V obdobju 1960 - 1971 so slovenska sodišča izrekla skupno 461 varnostnih ukrepov obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov.

a) v republiškem zakonu o prekrških zoper javni red in mir predpisati uporabo varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov

b) v republiškem zakonu o prekrških zoper javni red in mir dodati naslednja določila:

- "vsaka oseba, ki pod vplivom alkohola fizično zlostavlja ali duševno maltretira člane družine ali druge osebe, se kaznuje".
- "stanje alkoholiziranosti v času storitve prekrška se smatra kot obteževalna okoliščina".
- "zdravljenje alkoholika, ki mu je bil izrečen varnostni ukrep v postopku za prekršek, traja dokler organ, ki je izrekel ta ukrep, ne določi drugače na osnovi predloga ustanove, v kateri se alkoholik zdravi".
- "organ za kaznovanje prekrškov si mora v vsakem primeru, kadar je v postopku oseba, ki je dejanje storila v alkoholiziranem stanju ali zaradi alkoholizma, pred izrekom kazni preskrbeti strokovno mnenje zdravstvene in socialne službe o potrebi in smotrnosti izreka varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov. Organ za kaznovanje prekrškov mora upoštevati strokovno mnenje glede izreka varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov."
- "šteje se, da je oseba pod vplivom alkohola, če je v njenem organizmu ugotovljeno več kot 0,5 ‰ alkohola".

Iz številnih podatkov sklepamo, da so represivni ukrepi zoper delinkventne alkoholike v pretežni večini primerov neučinkoviti, če ne posegamo hkrati v družinsko okolje alkoholika, ga usmerjamo in mu pomagamo, če mu nihče ne stoji ob strani v času ambulantnega ali hospitalnega zdravljenja. Samo z represivnimi ukrepi alkoholikov ni mogoče spraviti na pravo pot in jih vrniti v življenje. Nesmiselno je torej, uporabljati zgolj kazenske sankcije zoper alkoholike, ker sami ne morejo spremeniti asocialnega in delinkventnega vedenja. Alkoholizem je predvsem zdravstveni in socialni problem, zato morajo biti tudi ukrepi

zdravstveno in socialno naravnani. Alkoholiki pa so prvenstveno potrebni zdravljenja.

5. Ali sprejeti poseben zakon o obveznem zdravljenju alkoholikov?

Danes zajema zdravljenje le osebe, ki so se same odločile za zdravljenje in tiste redke alkoholike, ki jim je sodišče izreklo poleg kazni še varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov.

Sedanje kapacitete zdravstvene službe (pomanjkanje bolnišničnih kapacitet, dispanzerjev in pomanjkanje specializiranih kadrov) so res zelo majhne v primerjavi s potrebami. Upravičeno pa domnevamo, da se bo stanje v prihodnjih nekaj letih na tem področju občutno izboljšalo. Prav tako se bo izboljšalo strokovno delo drugih služb, ki delajo izven zdravstva, pa je njihovo delo nujni sestavni del tretmana alkoholikov. Če bo tako, potem upravičeno pričakujemo tudi, da se bo v prihodnje povečalo število tistih, ki se bodo prostovoljno odločali za zdravljenje alkoholizma in predvsem se bodo alkoholiki zaradi boljšega dela strokovnih služb in drugačne družbene klime bolj zgodaj odločali za zdravljenje, ko bo še mogoče ozdraviti njihovo zasvojenost po alkoholu. To pomeni, da bo praviloma vedno manjše število tistih, zoper katere bo morala intervenirati družba s pravnimi instrumenti in jih tako pripraviti prisilno do zdravljenja.

Cenimo, da že sedanje pravne možnosti in že naštete potencialne, ki bi jih bilo treba uzakoniti dajejo vsaj skromno jamstvo, da se družba lahko "reši" vseh tistih alkoholikov, ki na tak ali drugačen način motijo družbeni red in napadajo za družbo pomembne vrednote, nazore, načela in dobrine.

Končno postavljamo tezo, da ne potrebujemo posebnega novega zakona o prisilnem zdravljenju alkoholikov, temveč se naj vse potrebne omejitve svobode oseb - alkoholikov, vnesejo v že obstoječo zakonodajo, ob ev. uvedbi novih inkriminacij in penalizacij. Tu mislimo zlasti na dejstvo, da socialne službe že desetletja zahtevajo naj se uvede možnost ukrepanja zoper tiste alkoholike, ki fizično in duševno maltretirajo svoje družine ter zlasti žene in otroke, družba pa ni znala in ne hotela pri-

sluhni tem zahtevam. Če smo demokratična družba, in to brez dvoma smo, mora družba varovati osebne svoboščine in pravice občanov, toda varovati jih mora vsem v enaki meri. Mi pa pogosto "čuvamo" svobodo in nedotakljivost alkoholikov, na drugi strani pa puščamo že desetletja, da ti isti ljudje kot očetje in možje dobesedno uničujejo tisoče žena in otrok. Temu bi lahko rekli napačno pojmovanje svobode in zloraba pravic. Zato vidimo možno pot za rešitev sedanje, več kot kritične situacije, v doslednem uporabljanju danih zakonskih možnosti ter v ev. dopolnitvi obstoječe zakonodaje tako kot to terjajo naše razmere in vsakodnevno življenje.

Kot je razvidno ne najdemo osnove in ne potrebe za izdajo samostojnega zakona o prisilnem zdravljenju alkoholikov, temveč vidimo rešitev le v obveznem zdravljenju alkoholikov na podlagi odločitve sodnika v kazenskem ali upravno-kazenskem postopku. Sodniki pa bi morali v večjem številu kot doslej oziroma vedno, kadar je to potrebno, izrekati varnostne ukrepe obveznega zdravljenja alkoholizma, bodisi na podlagi že obstoječe zakonodaje, bodisi na podlagi dopolnjene zakonodaje. To pomeni, da na tem mestu praviloma priznavamo le konkretno družbeno nevarnost alkoholika, ki se kaže v izvrševanju tistih dejanj, ki jih družba šteje za nevarna in zato kazniva.

Same tehnike izvedeništva na področju alkoholizma storilcev kaznivih dejanj oziroma prekrškov, tu ne obravnavamo, ker je to stvar stroke pa tudi dogovora med različnimi službami. Tu omenjamo le naše prepričanje, da morata postati kazenski in upravno kazenski postopek zoper alkoholika in odločba o prisilnem zdravljenju alkoholika (varnostni ukrep) le zunanji okvir, da se družba "reši" nevarnega in motečega alkoholika, varnostni ukrep je le sredstvo, ki pripelje alkoholika do zdravstvene službe, nakar se zdravljenje in skrb za alkoholika prepusti zdravnikom ter drugim paramedicinskim delavcem. Ob tem pa seveda ne zanikamo možnosti tudi čisto represivnega ukrepanja zoper alkoholike, če so še sposobni za sprejemanje in razumevanje pomena take družbene graje. Seveda bi bilo treba z zakonom določiti tudi časovne pogoje oziroma normative za zdravljenje in pristojnosti sodne in zdravstvene službe ob prvem zdravljenju ali ob recidivu.

Kot rečeno, bi se z navedenim pravnim sistemom družba lahko "rešila" vseh tistih alkoholikov, ki izvršujejo kazniva dejanja

ali prekrške in se jim zato ob pogojni ali nepogojni kazni izreče še varnostni ukrep obveznega zdravljenja. Tak sistem bi bil lahko "uspešen" le za tiste alkoholike, ki so pripravljene in še sposobni za zdravljenje.

Odprto ostane vprašanje kako postopati zoper tiste, ki tudi na tako določeno "prisilno" zdravljenje (z varnostnim ukrepom) niso pripravljene ali zanj niso sposobni in kaj storiti z vso tisto množico ("najtežjih") alkoholikov, ki ne prihaja v navzkriž z zakoni in jih imenujemo socialno ireverzibilni alkoholiki, ki jim samo metode zdravljenja več ne morejo pomagati. To so tisti alkoholiki, za katere pravimo, da potrebujemo za njih poseben zavod za resocializacijo alkoholikov. V enem od sklepov občinske skupščine beremo: "za trajno nepopoljšljive alkoholike naj se uvedejo delavno zaščitni domovi".

Menimo, da bi zoper alkoholike, ki so za družbo neposredno moteči in nevarni, bilo že danes možno ukrepati po obstoječem pravu z odvzgom opravilne sposobnosti in jih nameščati najprej v obstoječe kapacitete psihiatričnih ustanov, nato pa jih razmeščati v skladu z mnenjem strokovnjakov v druge že obstoječe ali novoustanovljene zavode. Ko bi "odnehala" medicina, bi pri teh osebah prišlo v poštev socialno varstvo, detencija, aziliranje, nudenje pogojev za človeka dostojno življenje ob nenehnih poskusih in naporih za njihovo resocializacijo in družbeno reintegracijo.

Po navedenem konceptu obravnavanja delinkventnih ali drugače za družbo motečih in nevarnih alkoholikov, bomo seveda potrebovali nekaj več zdravstvenih kapacitet, in tudi nekaj in nekoliko drugačnih, kot jih imamo sedaj. Zato se nam zdi osnovni pogoj za kakršnekoli spremembe v utečenem načinu obravnavanja alkoholikov, ustvaritev mreže vseh tistih ustanov zdravstvene službe za zdravljenje alkoholikov, ki je predlagana v programih za njeno izpopolnitev (glej akcijski program za boj proti alkoholizmu). Ob obstoječi in novozgrajeni mreži bi bilo mogoče zajeti mnogo več alkoholikov, ki danes povzročajo težave in so moteči za družbo in zaradi katerih pravzaprav usmerjamo družbeno akcijo zoper pojav alkoholizma. Če bo dobro delovala mreža antialkoholnih ustanov, potem ni bojazni, da ne bi vsi alkoholiki prišli tako ali drugače (prostovoljno ali prisilno), prej ali slej v stik s to mrežo. Od situacije alkoholika (kdaj bo

zajet z ozirom na fazo alkoholizma) bo seveda odvisno kakšen bo tretman zdravstvene službe. Pri tem pa kot primarno postavljamo zahtevo po detoksikacijskih (iztreznitvenih) postajah v vseh večjih centrih, kamor bi milica pripeljala alkoholika, ki potrebuje zdravstveno pomoč. Strokovna zdravstvena služba pa bi nato predlagala ustrezen tretman in postopek zoper alkoholika, pristojna sodišča (kazenska ali civilna) ali upravni organi za kaznovanje prekrškov, pa bi le sledili predlogom zdravstvene službe in izrekli ukrep, ki bi bil najbolj ustrezen za individualno in družbeno prevencijo ponovne družbene nevarnosti konkretnega alkoholika. Vsi ukrepi pa bi morali biti prvenstveno naravnani v pomoč alkoholiku in bi smeli imeti šele v podrejeni smeri tudi represivni značaj.

Po zakonih mnogih drugih držav o prisilnem zdravljenju alkoholikov so vsi ukrepi usmerjeni na postopek in "tehniko" kako alkoholika, ki predstavlja že sam po sebi abstraktno, poleg tega pa pogosto že kar veliko konkretno družbeno nevarnost, pripeljati v roke zdravstvene službe, ki ga nato zdravi ali ga le čuva pred nadaljnjim propadanjem ali zaradi varstva družbe. Zakoni le izjemoma določajo še čas, koliko mora ostati tak alkoholik v obravnavi zdravstvene službe, različno od tega, ali je prvič na zdravljenju ali je recidivist. Tu omenjajo nekatere države najmanj enoletno obvezno zdravljenje, druge pa časa ne določajo v naprej, temveč o tem odloči kasneje sodišče na predlog zdravstvene službe glede na uspešnost zdravljenja.

Menimo, da ni razloga, da bi mi ravnali drugače, kot večina držav in bi skušali iznajti kakšen boljši sistem, vsaj ne v začetku takega organiziranega družbenega delovanja, dokler še nimamo dovolj lastnih izkušenj o uporabi celovitega družbenega in državnega sistema na področju preprečevanja in zatiranja alkoholizma.

(Rokopis zaključen decembra 1972) - Franci Brinc

Nekaj napak pri izvajanju operativne analize *

Blaž Mesec

Povzetek: Članek obravnava nekaj najpogostejših napak pri izvajanju operativne analize, predvsem na osnovi podatkov iz diplomskih nalog študentov VŠSD v Ljubljani. Obravnava: 1) preozko pojmovanje operativne analize, 2) neustrezen izbor teme, 3) nerazlikovanje različnih vrst analiz, 4) nekonkluzivnost mnogih študij, 5) omejevanje na en sam vir podatkov, 6) nekumulativnost študij, 7) nekomunikativnost študij.

Pričujoči sestavek je nastal iz potrebe, da bi svetovalce v trimesečni praksi študentov opozorili na nekatere napake, ki se najpogosteje pojavljajo pri izvedbi operativne analize in pisanju diplomske naloge. Opira se na izkušnje, ki si jih je pridobil pisec kot mentor študentom pri izvedbi operativnih analiz, kot član diplomskih komisij na Višji šoli za socialne delavce, ob prebiranju različnih poročil socialnih služb in raziskovalnih poročil. Njegova opažanja se nanašajo predvsem na ravnanje in izdelke študentov, veljajo pa najbrž v določeni meri tudi za operativne analize, ki jih izvajajo socialni delavci. Seznam napak je verjetno nepopoln, najbrž tudi preveč samovoljen. Pač ni nastal kot rezultat objektivne metodološko izvedene izkustvene analize, lahko pa je vseeno spodbuda zanj. xx

^x To je spopolnjeno besedilo predavanja, ki ga je imel avtor na VŠSD v Ljubljani v okviru seminarja za svetovalce na učnih bazah, 26/9-1972.

Izraz "operativna analiza" uporabljam začasno le zato, ker se je bil menda "udomačil" med socialnimi delavci, kot naziv za "analitsko delo", kot ga oni opravljajo. V enem kasnejših prispevkov bomo skušali pogledati, kaj je pravzaprav "operativna analiza", kako se razlikuje od drugih vrst "analiz", kakšno je njeno mesto v raziskovanju in ali je ta izraz upravičen.

^{xx} Naj kar tu omenim, da bi bilo za nadaljnji razvoj raziskovalne in analitske dejavnosti na področju socialnega dela nadvse koristno, ko bi raziskali metodološke značilnosti

Napake, o katerih smo se namenili spregovoriti, bi bile te-le:

1. Pogosto preozko pojmuje operativno analizo. Ena poglavitnih ovir, da bi dobro izvedli analizo je pojmovanje, da je operativna analiza le pisanje poročila o nekem problemu ali stanju. Če tako pojmuje operativno analizo, je za nas bistveno vprašanje: "Kako naj napišem operativno analizo" ? Če menimo, da o tem premalo vemo, bomo pozorni na literaturo, ki obravnava pisanje poročil. Seveda pomeni to, da se ne lotevamo stvari na pravem koncu. Preden lahko napišemo poročilo, moramo izvesti analizo. Vprašanje se torej ustrezneje glasi: "Kako naj izvedem operativno analizo" ?

Operativna analiza obsega vso dejavnost, to je več vrst različnih opravil, od trenutka, ko začutimo problem (nejasno in negotovo situacijo), ga formuliramo, izdelamo načrt raziskave, do izvedbe tega načrta in pisanja poročila. Pisanje poročila je šele sklepno dejanje raziskovalnega postopka.¹⁾ Pri operativni analizi ločimo lahko tri faze: 1) fazo načrtovanja analize, 2) fazo izvedbe, 3) fazo pisanja poročila in objavljanja. Faze si seveda sledijo v urejenem zaporedju, kar pomeni, da se ne bomo operativne analize lotili pri pisanju poročila, ampak pri načrtovanju ali miselni pripravi nanjo: v fazi načrtovanja po predhodnih posvetih in po tem, ko smo izdelali predlog za analizo najprej formuliramo problem, nato opredelimo relevantne pojme (defini-ramo, analiziramo ali razčlenimo pojme) in si zamislimo "logično strategijo" analize, nato pa izdelamo praktičen načrt, v okviru katerega predvidimo populacijo analize, morebitno vzorčenje, vire podatkov in merske instrumente, izdelamo načrt statistične obdelave in operativni načrt. Tu se ne moremo spuščati v podrobno razlago vseh teh postopkov. Opisani so v literaturi o metodologiji raziskovanja v družbenih vedah, ki je že veliko dostopne tudi v naših jezikih.²⁾ Poudarimo naj le, da je bistveno opravilo pri operativni analizi njeno načrtovanje, priprava nanjo. Čim boljše smo načrtovali analizo, tem lažje je napisati poročilo ("elaborat") o njej.

operativnih analiz, kot se danes izvajajo v naših socialnih službah in ustanovah. Taka raziskava bi bila lahko tudi dobra osnova priročniku za izvajanje operativnih analiz, ki bi ga naše službe že sedaj potrebovale.

2. Izberemo neustrezno temo. Predvsem med diplomskimi nalogami študentov je precej takih, ki prav prozorno razkrivajo edini motiv, ki je vodil analitika pri izvedbi analize, to je - diplomanti ! Razkrivajo pomanjkanje resničnega vsebinskega in praktičnega zanimanja za problem. Ta pa je prvi pogoj za uspešno izvedbo analize. Analiza, ki se je ne lotevamo iz resnične želje, da bi kaj novega spoznali, oz. rešili resničen praktičen problem, ni upravičena in svoje slabokrvnosti tudi ne more prikriti. Manj narobe je, če pri izbiranju teme zaidemo v kako sorodno področje (psihologijo, pravo, sociologijo ipd.), kot če izbrani problem ne izhaja iz resničnega strokovnega zanimanja, naj bo to teoretično ali praktično. V prejšnji številki Vestnika smo opisali nekaj načinov, kako lahko raziskavo uporabimo na neustrezen način in navedli nekaj razpoznavnih znamenj "upravičene" in "neupravičene" raziskave. ³⁾ Tu naj ponovimo le na kratko: Če hočemo, da bo analiza utemeljena, torej koristno povezana s teorijo ali prakso, moramo, preden se je lotimo, ugotoviti, v čem je pravzaprav praktična (ali teoretična) težava, zaradi katere se spuščamo v raziskavo. Z drugimi besedami: definirati moramo praktični problem, razčleniti ga na sestavne dele. (Tudi to je dostikrat možno samo s pomočjo empirične raziskave). ⁴⁾ Praktični (ali teoretični) problem skoraj v celoti določa vrsto in obseg (število, natančnost) podatkov, ki jih nameravamo zbrati. Če je krajevna skupnost pred vprašanjem, kolikšna naj bo kapaciteta otroške varstvene ustanove, bomo v analizi skušali odgovoriti na to vprašanje. Zbrali bomo podatke o številu otrok - potencialnih gojencev in skušali na osnovi demografskih gibanj oceniti, kako se bo to število gibalo v naslednjih letih. Ne bomo pa zbirali podatkov, ki niso neposredno povezani s to ali s kako drugo praktično ali teoretično odločitvijo. Če želi naročnik poleg tega ugotoviti, kolikšen delež oskrbnine bodo prispevali sami starši in koliko skupnost, bomo skušali oceniti premoženjsko stanje družin in na tej osnovi posredovati podatek, koliko bo predvidoma kdo prispeval. Ne bomo pa spraševali n.pr. po otrokovem zdravju, če že vnaprej vemo, da bodo vsi gojenci ob sprejemu zdravniško pregledani, ali da bo zdravnik lahko obiskoval VVU le enkrat na teden za nekaj ur ne glede na število in vrsto obolenj. V Analizah često opazimo težnjo po "izčrpnosti". Ljudje zbirajo podatke, ki so in ki niso v zvezi s praktičnim problemom, da bi bili "izčrpní". Toda kje je meja take izčrpnosti? Kako naj odločimo ali naj vprašamo mater gojenca po poteku poroda, ne pa ali ima rad babico. Praktični (ali teoretični) problem določa, kaj bomo spraševali, ne pa

težnja po izčrpnosti, sicer ne bi vedeli, kje naj se ustavimo. Tudi zbiranje podatkov "na zalogo" je upravičeno le, če vemo pri kakšnih odločitvah bo ta "zaloga" koristila.

3. Večkrat ne poznamo različnih vrst (nivojev) analiz. Veliko analiz, ki nam pridejo v roke, si postavlja zelo visok cilj: odkriti vzroke določenih pojavov, učinke enega pojava na druge ali zveze med pojavi. Večina takih analiz ne doseže tega cilja, ne odkrije vzrokov in vplivov, prikazane zveze so pogosto navidezne. Pravtako pa velja, da priznaša večina takih študij koristne podatke, ki bi lahko več povedali, če bi bil analitikov namen skromnejši. Izvedba vzročnih analiz zahteva metodološko znanje, ki ga nimajo ne študentje ne večina socialnih delavcev. Toda vzročne analize niso edina vrsta analiz in tudi ne vedno najbolj primerne. Nikakor ni nujno, in tudi mogoče ne, da bi vsakdo, ki se loti raziskovalnega dela, sam, v eni etapi prehodil vso pot do odkritja vzrokov nekega pojava. Žadovoljiti se moramo s skromnejšim ciljem. Poleg vzročnih študij so po logičnem modelu preprostejše a zato nič manj koristne pozvedovalne (eksplorativne) in opisne (deskriptivne) študije.⁵⁾ Te analize le opisujejo kak pojav ali stanje, ugotavljajo razsežnosti pojava, njegovega nastajanja in spreminjanja ne da bi o tem skušale dokončno odkriti pogoje, v katerih nastaja, vzroke, ki ga izzovejo in posledice, ki jih povzročajo. Eksplorativna študija je prvi, še negotov in tipajoč korak v neznano področje: z njeno pomočjo skušamo šele odkriti prave probleme, ugotoviti, katera vprašanja so bolj pereča, kam naj usmerimo nadaljnje raziskovalna prizadevanja. V te vrste raziskavah so zelo pomembne študije posameznih primerov, metoda je pogosto nestandardiziran intervju, vir podatkov pa so tudi anamneze, razni dokumenti idr. Opisne (deskriptivne) študije opisujejo pojav ali stanje z namenom, da ugotove njegove razsežnosti, oblike nastajanja in spreminjanja. Pojav žele čim natančneje izmeriti, zato uporabljajo skrbneje konstruirane standardizirane merske instrumente in se poslužujejo kvantitativnih metod obdelave podatkov. V opisnih študijah lahko uporabljamo take metode analize podatkov, da se že močno približamo vzročnemu sklepanju. Razlikovanje teh nivojev prispeva k temu, da že takoj v začetku primerno omejimo raziskovalne ambicije in jih vskladimo s stopnjo metodološkega znanja.

4. Pri mnogih študijah sklepi ne slede iz zbranega gradiva

(nekonkluzivnost). Kar navadili smo se že na študije, v katerih so iz zbranega gradiva izvedeni sklepi in praktični napotki, ki iz tega gradiva ne slede, ampak so čisto samovoljni. Take analize imajo prav tipično strukturo. Pisec nekje na začetku postavi hipotezo ali kako drugače najavi, kakšne ugotovitve si želi, oz. kaj je po zdravi pameti res in prav, nato navede večji ali manjši kup številčnih ali kvalitativnih podatkov, ki dostikrat nimajo tesnejše zveze z obravnavanim problemom, nato pa sklene, da je njegova "hipoteza" potrjena in da je treba torej v praksi ravnati tako in tako (kot pač ustreza njegovemu vnaprejšnjemu prepričanju !) Tako npr. nekdo iz dejstva, da je v neki populaciji alkoholikov večina slabega socioekonomskega položaja izvede sklep, da slab socialno ekonomski položaj povzroča alkoholizem. Iz dejstva, da je v obratu, kjer je veliko nezgod pri delu, nizka kvalifikacijska struktura, brez vsake primerjave sklepa, da taka struktura pogojuje nezgode pri delu, kot praktični ukrep pa priporoči, da je treba izboljšati organizacijo HTV službe (čeprav nikjer ne analizira, kako je sedaj organizirana). Najboljši lek proti tej napaki je, da se ne lotevamo previsoko letečih študij, dokler nimamo zanje ustreznega metodološkega znanja. Več je vreden preprost in živ opis pojava, pupacije ali težave kot pretenciozno odkrivanje "vzrokov" mnogostransko pogojenih in dialektično povezanih družbenih pojavov.

5. Pogosto se pri analizi omejujemo na en sam vir podatkov ali eno samo tehniko za zbiranje podatkov. V družboslovju lahko pridemo do podatkov o stvarnosti, ki jo proučujemo, na tri načine: da opazujemo, da sprašujemo in da izkoriščamo že zbrane podatke. Analize, ki jih imamo v mislih pa izpričujejo, da uporabljamo eno samo tehniko: anketiranje. Čeprav ima ta tehnika vrsto prednosti, se ne bi smeli pri izkustvenih analizah opirati samo nanjo. Redke so analize, ki uporabljajo več tehnik hkrati. In vendar je večina pojavov na področju socialnega dela takih, da se mnogovrstna uporaba tehnik vsiljuje sama od sebe. Če uporabljamo eno samo tehniko npr. anketiranje, bo naš opis pojava ali stanja manj popoln in plastičen kot bi bil, če bi poleg tega izvedli intervjuje in opazovanja. Druga napaka pri tem pa je, da na ta način ne prilagodimo tehnike samemu pojavu. Nekateri pojavi se dajo najlepše spoznati z opazovanjem, drugi s spraševanjem, o tretjih pa se lahko poučimo predvsem na osnovi pismenih virov, če gibko uporabljamo različne metode lahko samo popolnejše spoz-

navamo. Tretja napaka je, da nekako pretirano povzdigujeemo kvantitativni pristop in slepo težimo po "statistični" analizi tudi tam, kjer se sama vsiljuje čisto "kvalitativna" analiza. Spominjamo se diplomantke, ki je obupavala, ker bi morala za nalogo analizirati "samo" 20 oseb, češ da je to premajhno število za pošteno analizo. In vendar bi lahko poglobljen intervju, dopolnjen z eksploracijo okolij teh oseb marsikaj povedal o njih in o družbi, v kateri živijo. Pomembna psihološka odkritja izvirajo iz analize zelo majhnega števila primerov ! Četrtrič: kaže, da nam v analizah nekako uspe razcefrati človeka na kosce "podatkov", sestaviti iz "podatkov" sliko človeka pa ne znamo. Tudi to je posledica shematičnega nezainteresiranega in uradniškega izvajanja analiz.

6. Mnoge študije ne izhajajo iz že znanih dejstev in tako ne prispevajo h kopičenju spoznanj (nekumulativnosti). Najbrž ni preostro, če zapišemo, da mnoge študije in poročila samo po nepotrebnem zaostrejujejo papirno vojsko. Njih pisni se obnašajo tako kot da ni pred njimi nihče nič napisal o problemu, ki ga obravnavajo. Te študije se ne navezujejo na že obstoječe znanje, znanje se tako ne kopiči, ne zbira in ne povezuje. Tako n.pr. imamo na šoli že več nalog, ki obravnavajo isti problem (npr. otroško varstvo, starostnike ipd.) v drugem okolju. Zelo redke pa so analize, ki bi v teoretičnem uvodu (povzele spoznanja, do katerih so prišli drugi o istem problemu in jih uporabile v svojem primeru. Kot da tisto, kar velja za otroško varstvo v eni občini, nima nobene zveze s tistim, kar velja v drugi.

Jasno je, da ne moremo posameznemu piscu naprtiti naloge povezo-
vanja znanja. To je delo ustanov, v katerih se ljudje ukvarjajo predvsem s teorijo (tudi glede teoretične dejavnosti bi bilo treba pri nas še mnogo storiti). To pa lahko pričakujemo od izvajalca analize, da se bo seznanil s peščico del s področja, kamor spada njegov problem, da ne bi ponovno odkrival že znanega. Pomagalo bo, če bo obiskal knjižnico in vodil priročno dokumentacijo član-
kov in knjig.

7. Poročila o raziskavah niso napisana tako, da bi hitro in učinkovito sporočila bistvene podatke: Posebno poglavje poročil o izkustvenih analizah je njihova struktura, njihov jezik in slog. Ob tem ne mislimo toliko na pravopis in skladnjo, žeprav ugotavljamo, da se študentje včasih zelo okorno pismeno izražajo. Mislimo bolj na razporeditev snovi in na nekatere čisto

oblikovne "trike", ki bi pritegnili bralčevo pozornost. Tako npr. se pri nas še vedno ni udomačila navada, da bi pisci poročil in člankov napisali kratke povzetke teh del in tako omogočili drugim, da bi se hitro seznanili z delom. Redko je pisмено gradivo razporejeno na podpoglavja z vpadljivimi živahnimi podnaslovi. Zaporedje "problem - podatki - sklepi" se v razvlečenih poročilih sploh ne vidi, zato se tudi lahko zgodi, da "odgovor", ki ga daje študija, ni odgovor na vprašanje, ki ga zastavlja. Med njima je loo strani in bralec na koncu pozabi, kaj je zapisano na začetku. Kratko in jedrnato so govorili, kot kaže, samo Špartanci, za njimi nihče več !

Opombe:

1. Tako stališče je razvidno iz večine metodoloških učbenikov. Za področje socialnega dela glej npr. N:A. Polansky (ed.), "Social Work Research". The University of Chicago Press, Chicago 1962. Prav tako: Bernard Stritih, "Navodila za pisanje operativne analize", VŠSD, Ljubljana, (ciklograf).
2. Za kratek prikaz načrtovanja glej: Janez Sagadin, "Načrt empirične pedagoške raziskave", Sodobna pedagogika, Vol. 23, No. 3-4, s.134-138. Temeljni učbenik, ki nam je dostopen v prevodu pa je R.L. Ackoff, "Načrt sociološke raziskave", Univerza v Ljubljani, 1966.
3. Blaž Mesec, "Kdaj je raziskava potrebna", Vestnik delavcev na področju socialnega dela, L. XI, št. 3 -4, str. 3-11.
4. O sestavinah praktičnega (ali teoretičnega) problema glej: R.L. Ackoff, "Načrt sociološke raziskave", Univerza v Ljubljani 1966, str. 37-96, ali Irwin D.J. Bross, "Design for Decision", The Free Press, New York, 1965.
5. Podrobneje o teh vrstah raziskav glej v : A.J.Kahn, "The Design of Research", v: N.A.Polansky (ed.), Social Work Research, Univ. of Chicago Press, Chicago, 1962. O vrstah raziskav še v : M.Jahoda, M.Deutsch, S.W.Cook, "Research Methods in Social Relations", Dryden Press, New York, 1957, in v: L. Festinger, D.Katz, "Research Methods in the Behavioral Sciences". Holt, Rinehart, Winston, New York, 1966.

Tretje obdobje in mi

(Tokrat s pesimizmom)

Janko Perat

"Nikogar ni več na svetu,
ki bi me klical "Jaka".

Martin Berezin,
prof. na univerzi v
Harwardu.

Tretje obdobje človekovega življenja se začne takrat, ko smo se že povzpeli na vrh in se naša življenska pot nagne navzdol. To je obdobje, ki nastopi po upokojitvi in potem, ko je človek izpolnil tudi že svoje osnovne dolžnosti do svojih otrok, se pravi, da jih je usposobil za samostojno življenje. Ta doba se začne nekako pri 55. letih in se zgublja nekje pri 75 in več letih.

Gre torej za obdobje, ki zajema skoro četrtno našega življenja, včasih celo več. Gre tudi za obdobje, ki zajema velik odstotek prebivalstva, odstotek, ki zelo izrazito narašča. V Sloveniji je bilo še leta 1965 le 11,3 % prebivalcev starejših od 60 let, zdaj jih je že 14,6 %. Sociologi napovedujejo, da bo čez tri desetletja zaradi sočasnega upadanja natalitete in mortalitete, v razvitem svetu nad 50 % vseh prebivalcev starih nad 50 let.

V tem je torej problem, čeprav danes ni zaželeno preveč naglašati vprašanje starosti in staranja prebivalstva. Tezam se radi izognemo. Naredimo se slepe. Mladi najraje nočejo vedeti za stare, oziroma za tiste, ki jih oni smatrajo za stare, medtem ko prizadeti vedno ne mislijo o sebi, da so tako zelo stari. Mladi odklanjajo že vsako misel na starost in jo imajo za nepotrebno, morbidno zaskrbljenost. To odklanjanje dosega včasih že meje prave diskriminacije v odnosu do tretje generacije in dobiva oblike neke vrste pravega anagrafičnega rasizma, (že sama zakonodaja diferencira ljudi na odrasle, stare in otroke. Ali je to nujno?)

ki prizadeva pri nas stotisoče, po svetu pa že desetine in desetine milijonov ljudi.

Ni moj namen pisati o konkretnih pojavih takega nasprotovanja in odpora do starosti samo pri nas, temveč bi rad pisal o splošnih pojavih, ki so bolj ali manj prisotni povsod, v vseh razvitejših deželah sveta in tudi pri nas, v našem slovenskem prostoru.

Začnimo pri družini.

Danes še vedno učimo, da je današnja moderna družina dvogeneracijska (industrijska družina, nuklearna, odprta, gibčna in podobni pridevniki), v nasprotju z bivšo večgeneracijsko patriarhalno družino. Toda vprašujem se, kdaj je v zgodovini človeštva živel toliko "mladih" babic in dedkov, ter tako številne prababice in pradedki, kot danes? Resnica je torej ravno nasprotna. Tri in štirigeneracijska družina je splošno pravilo ne pa izjema, kot je to bilo nekoč. Le ta razlika je, da današnja družina ne živi več skupaj kot je živela v nedavno minulih starih časih. Mladi se kmalu ločijo od starih in stanujejo posebej. Družina kot skupna celica res ni več tako neobhodna kot nekdanj, a vendar je še vedno edini naravni socialni element medsebojne povezanosti in absolutno edina naravna celica družbe. Vse druge formalne ali neformalne skupine ali "celice" so umetne, pogosto vsiljene od sil in razmer izven nas samih. In prav zato, ker se ta naravna celica "nenaravno" razkrajaja, se cepi, povzroča velike nevrotične obremenitve ter čustvene konflikte, ki bremenijo vse člane družine. Vedno pogosteje srečujemo takozvane "nevrotične družine", družine, ki so "bolne". Priča smo tudi novemu pojavu: razmeroma mladi "dedki in babice", ki jih moderna, nuklearna (itd.) družina izloča, se medsebojno ščitijo in se zato čvrsteje povezujejo v novih skupnostih, res da brez otrok in mimo konvencionalnih norm, kjer skušajo nadomestiti izgubljeno čustveno toplino družine. Hoteli bi ljubiti, pa so izločeni iz kroga tistih, ki jih ljubijo. Človek pa potrebuje ljubezen, človek mora ljubiti in čutiti, da je ljubljen, ne samo v otroštvu, temveč vse življenje. Zato starejši ljudje iščejo drug nadomestek, ko so izrinjeni iz družine, da bi občutili ljubezen. Ali ni to nagonski protest? Ali smemo govoriti o pojavih antidružine?

Pa pogledjmo, kaj se obeta človeku, ki je vstopil ali pa želi vstopiti v tretje obdobje pri delu in zaposlitvi.

Če imaš nesrečo, da izgubiš službo pri štiridesetih letih (ženske pa še mnogo prej), ali če nimaš sreče, da bi posedoval univerzitetno diplomo, včasih pa tudi če nimaš prav izjemnih zaslug ali zvez, potem se ti slabo obeta. Dobre službe ne boš več dobil. Če pa si še nekoliko starejši, je vprašanje, ali jo boš sploh še dobil. Starostna meja za upokojevanje pa kot vse kaže, se ne bo spremenila. Dr. Edmond Lesch, socialni antropolog iz Cambridgea, na primer trdi, da ljudje, ki so stari več kot 50 let, niso več zmožni opravljati odgovornih funkcij v politiki, industriji, prosveti in znanosti. Po njegovih besedah človek že pri 40. letih doseže svoj vrh. To je zelo hudo pretiravanje, če pomislimo, da traja v razvitem svetu doba šolanja v povprečju do 20. leta starosti, povprečna dolgotrajnost življenja pa je 75 let. Ali naj se potemtakem s petdesetimi leti enostavno mirno in tiho umakne? Vendar moramo priznati, da je trda resničnost dejstvo, da je tehnološki napredek dandanes tako zelo hiter, da starejšim ljudem čas dobesedno "uhaja". Res je pa tudi, da je temu kriv tudi naš sistem izobraževanja - ali pa se za tem sistemom skriva ključ po mlajših delavcih?

Medicina je človeku že precej podaljšala sposobnost delati, vendar ga je tehnologija kljub temu izločila iz svojega kolesja in ga proglasila za neuporabnega. Razen izjem. Toda koliko pa je takih izjem, da so izjemni znanstveniki, izjemni strokovnjaki?

Ozrimo se še na proizvodnjo potrošniških dobrin. Komu so le-te predvsem namenjene? Za koga se reklamirajo? Vsa ta potrošniška propaganda je kot začarana od mite mladosti, lepote, atletske moči in seksa, kot bi nam bila ta mladost, lepota in moč zjamčena do smrti. Pravzaprav je zelo čudno, da proizvodnja in ekonomska propaganda potrošnike iz tretjega obdobja sploh še ni odkrila.

Enako je s turizmom, z modo in s takozvano "industrijo zabave". Vse to je namenjeno in prilagojeno samo mladim potrošnikom in ljudem aktivnega obdobja. Naši hoteli niso prilagojeni za posebne potrebe in želje ljudi tretjega obdobja (zdravstvena nega, dieta, oprema spalnic in podobno). Potovalne agencije organizirajo naporna potovanja, brez posebnih varstvenih ukrepov, ki krepijo občutek varnosti pripadnikom tretjega obdobja, čeprav imajo prav ti potrošniki njihovih uslug ogromno časa na razpolago za potovanja in vedno več tudi denarja.

No, morda bi bilo to celo dobro, da potrošniška propaganda

pušča velik del prebivalstva ob strani, saj ni prav če je človek vse bolj odvisen od sil izven sebe, ki mu diktirajo pogoje življenja in mu celo urejajo zabavo. Toda kaj ko smo tega človeka naučili samo tistega, kar smo od njega potrebovali v dobi njegove produktivnosti in premalo drugega. Naučili smo ga, da je postal gluhi in slepi za vse lepo okoli sebe. Naučili smo ga delati po naročilu in pod nadzorstvom. Njegova lastna ustvarjalnost nam je bila odveč. To pa človek globoko občuti komaj v trenutku, ko končno dočaka čas o katerem je sanjal vse od prvih dni, ko so ga prvič zagrabile dolžnosti do dela in obveznosti do družbe, do svoje družine. Postal je prost, svoboden. Dela lahko kar hoče, kar si želi. Časa ima na pretek. Takrat pa spozna, da tega časa ne zna uporabljati. Nihče ga ni naučil te umetnosti. Čas ga nato začne polagoma dobesedno poneumljati.

Namesto ustvarjalne ali vsaj aktivne dejavnosti v izrabi časa, ki ga imajo ljudje tretjega obdobja toliko na razpolago, pa jim je ta čas samo v breme. Ne vedo pogosto kam z njim, ker jim naenkrat "zmanjka" osnovne sposobnosti, da bi ta svoj čas koristno uporabili. Znajdejo se pred veliko praznino, ker so se že bili preveč navadili na določen tempo življenja, ki pa jih je zdaj izrinilo na stranski tir.

Koliko je neizkoriščenih možnosti za ustvarjalno udejstvovanje na področju kulture in umetnosti. Možnosti, ki jih tudi kulturne ustanove ne znajo izrabiti in jih ne izrabljajo, ker je pač njihova dejavnost usmerjena spet samo k mladini.

In posledice?

Dihtomija med pokolenji nosi v sebi pojave in kali nekdanjih razrednih nasprotij. Ponekod se že kaže zavesten in organiziran odpor ljudi tretjega obdobja proti takemu zapostavljanju. V ZDA so imele oblasti že nekajkrat opravka z demonstracijami, ki jih je organizirala "Senior Power", organizacija samih upokojencev. Spomnimo se demonstracij in štrajkov, ki so jih organizirali upokojenci v sosednji Italiji. Sociologi napovedujejo, da bo s to "silo seniorjev" imela oblast opravka še marsikje po deželah sveta. Bomo videli !

Osebnostno bolj verjamem, da se bo protest "starih" manifestiral v množici drugih, neorganiziranih ter individualno pogojenih po-

javih. V odtujevanju, v zapiranjih vase, v nemirnih potovanjih in obiskih, v begu v bolezen, v apatiji in podobno. Kajti težko, zelo težko je verjeti, da se bodo ti ljudje tretjega obdobja kdaj zares organizirano uprli svojim otrokom. Saj so na posled starši. Starši tistih, ki so na položajih, ki so na oblasti. In biti mati ali oče, pomeni več, mnogo, mnogo več kot pa biti sin ali hči.

Ali je torej prav, da gremo molče in slepo mimo problemov ljudi tretjega obdobja ?

Saj, da ne bi bili preveč krivični v odnosu do družbe - marsikaj je že bilo storjenega za socialno varnost v starosti. Imamo pokojninski sistem, ki je med najboljšimi na svetu. Imamo dokaj moderne koncepte domske oskrbe starih itd. Toda celo to kar delamo, je pogosto vse preveč obremenjeno z našo miselnostjo, za našimi pogledi (pogledi mladih) in skritimi nameni v odnosu do starih.

"Pravico imajo do počitka", pomeni "prepustite že delovno mesto mladim !" Tudi preskrbeti prostor v domu počitka, ki je samo včasih nujno in potrebno, pomeni navadno, da je našla družba, ki ji vlada mit mladosti in uspešnosti za vsako ceno, najprimernejši način, da "konfinira" v dom počitka tiste, ki niso več v stanju proizvajati ali celo ovirajo večjo učinkovitost drugih, v tej proizvodnji, ki hlasta za denarjem in uspehom.

Priče smo nenavadnemu paradoksu:

"Medicina si uspešno prizadeva za podaljšanje življenjske dobe. Vse kaže, da bomo živeli še dlje. Razvoj genetične in molekularne biologije to potrjuje. Toda kaj naj pričakuje starost v tej, vedno se pomlajujoči družbi? Kaj naj veljajo pridobljena leta, ko ljudje naravnost pričakujejo od starih, da se bodo pravočasno za vedno umaknili? Opozarjajo jih z očmi, v katerih bereš "kdaj?" Naravnost grozljivo je, da so bile že izgovorjene besede, da bo v bližnji bodočnosti nadzorstvo nad starostjo postala življenjska nujnost. Da bo treba z zakonom določiti najvišjo dobo starosti. Pošastno je, čeprav je te besede izrekel Nobelov nagrajenec za medicino v letu 1966, dr. Crick. Človeka spreleti srh ob tej misli, ne glede na to, da je postavil zgornjo dopustno mejo človekovega življenja na 80 let.

Nobena država, nobena družba ne more uiti staranju svojega pre-

bivalstva in mora najti primerne rešitve za to vprašanje. Starost mora imeti svoje upanje in svoje dostojanstvo, ki ji pripada. Kajti stopnja kulture in civilizacije nekega naroda se meri tudi po odnosu do starih. Tudi mi Slovenci moramo še marsikaj storiti, še popraviti naš odnos do starih, da nas ne bo sram stopnje naše kulture.

Če je čas. Na relaciji različnih sil, ki upravljajo družbo se mora najti mehanizem za večjo družbeno varnost občutljivih kategorij prebivalcev, kamor prištevamo otroke in stare. Posebej pa povdarjam na stare, da jih ne bi prezrli, saj se veliko težje odločamo, ko gre zanje, kot pa kadar gre za otroke. Končno ne pozabimo, da pri ustvarjanju boljših pogojev za ljudi tretjega obdobja, delamo to tudi za nas. Kajti tudi tisti, ki danes sedijo na mestih, kjer se nekaj odloča, bodo prej ali slej - čez deset, dvajset let, tudi sami pomnožili armado tistih, ki so si z delom in trudom zaslužili pravico, da lahko suvereno razpolagajo s časom, da smejo delati resnično samo to, kar jih veseli.

Vloga socialne dejavnosti pri uresničevanju koncepta splošnega ljudskega odpora

Nevenka Krošl

Kadar govorimo o socialni dejavnosti, si pod tem navadno predstavljamo dejavnost, ki zajema nudenje pomoči tistim občanom, ki so zaradi osebnih ali zunanjih vzrokov zašli v težavo ali stisko. Ker sami ne najdejo poti do rešitve svojega problema, potrebujejo pomoč družbe, se pravi, da jim naj pomagajo tuje osebe oziroma pristojne službe, ki so zadolžene za pomoč ljudem v stiski.

Bolj poučenim je znano, da je socialna dejavnost v naši družbi dokaj širše pojmovana ter da vključuje tudi širšo družbeno skrb za človeka, ki je tako obsežna in raznovrstna, kot so različne potrebe in želje ljudi, ki na določenem prostoru živijo in ustvarjajo.

Na osnovi take opredelitve glede na njeno usmerjenost moremo socialno dejavnost razdeliti na dve področji delovanja.

- a) k zadovoljevanju potreb družin in posameznikov, ki nastajajo in izhajajo iz dinamike naše družbene stvarnosti in jih ustvarja vsakodnevno življenje, in
- b) k zadovoljevanju potreb družin in posameznikov, ki potrebujejo posebno družbeno skrb zaradi osebnih težav in stisk, kot so: duševna in telesna prizadetost, vzgojna ogroženost in zanemarjenost, alkoholizem in podobno.

Vloga nosilcev socialne dejavnosti je navedena v zveznih, republiških in občinskih pravnih predpisih in v statutarnih določilih pristojnih organizacijskih enot našega družbenega sistema. Ne bomo se ustavljali ob raznih zakonih, ki obvezujejo izvajalce socialnega varstva, kakšne oblike in vrste pomoči morajo nuditi prebivalcem. Glede na namen našega razpravljanja pa menim, da moramo poudariti predvsem vlogo Krajevne skupnosti

* Delo predstavlja referat, ki ga je pripravil Zavod za socialno delo občine Ljubljana-Bežigrad za občinsko konferenco SZDL

na področju socialne dejavnosti in socialne odnose, ki obstojajo v tej najmanjši samoupravni družbeno-organizacijski enoti našega sistema.

Krajevna skupnost je samoupravna skupnost občanov, kjer občani uresničujejo samoupravljanje na področju dejavnosti, s katerimi neposredno zadovoljujejo svoje potrebe. Obseg in vsebina socialne dejavnosti v Krajevni skupnosti zavisita od obsega in vsebine socialne problematike, katero poraja delo in življenje prebivalcev v prostoru skupnosti. Kolikor več je vzpodbud, razgledanosti in zainteresiranosti med vrstami občanov, toliko več morejo občani sami od skupnosti sprejemati pri zadovoljevanju svojih potreb. Delovne organizacije, šole, varstveni zavodi, socialni zavodi, zdravstvene in druge službe, pogojujejo možnosti, s katerimi razpolaga krajevna skupnost pri uresničevanju svojega delovnega programa. Če si skupnost zamišljamo tako, potem vidimo, da je ne tvorijo le njeni organi, na katere pada vse delo in odgovornost, pač pa je to živ organizem, ki se bavi z vsemi praktičnimi vprašanji bivanja človeka in združuje pri tem družbo in posameznika.

Ker torej že v normalnih, mirnih razmerah ne moremo mimo krajevne skupnosti, je razumljivo, da moramo tudi v izrednih okoliščinah, v katerih se znajde človek v primerih vojne in elementarnih nesreč, iskati v okviru njenega prostora primerne načine in oblike pomoči ljudem. To je še posebej nujno tudi v zvezi z uresničevanjem koncepta splošnega ljudskega odpora.

Republiški zakon o splošnem ljudskem odporu iz leta 1971 v uvodnih načelih podaja, da "družbeno-politične skupnosti, krajevne skupnosti, delovne in druge organizacije izvajajo obrambne priprave, pripravljajo razne oblike splošnega ljudskega odpora v okviru svojih pravic in dolžnosti, usposablajo občane, zlasti mladino ter ustvarjajo materialne in druge pogoje za krepitev obrambne moči in splošnega ljudskega odpora".

Na osnovi tega citata si lahko zastavimo več vprašanj, ki zadevajo socialno dejavnost v posebnih okoliščinah in v posebnih pogojih dela, ki nastopajo tudi v primeru izrednih razmer. Naj navedemo nekatere:

- katere skupine prebivalstva vključuje socialna dejavnost v omenjenih izrednih razmerah?

- o kakšnih organizacijskih oblikah socialnega varstva razmišljamo, oziroma, kakšne organizacijske oblike socialnega varstva so predvidehe ob posebnih pogojih delovanja?
- katere oblike socialne dejavnosti naj bi prevzemale občine, krajevne skupnosti in mesto?
- katere dolžnosti naj bi prevzele socialne službe, oziroma ostali socialni dejavniki v primeru, da bi bilo potrebno izvesti evakuacijo prebivalstva? in katere naloge ostajajo istim dejavnikom, če do evakuacije ne bi prišlo?
- kako naj se vključuje strokovna socialna služba v priprave za uresničevanje koncepta splošnega ljudskega odpora?
- kako pridobiti dovolj kadrov za potrebe, ki jih bo predvideno narekovalo izjemno stanje glede na to, da jih že danes ni dovolj?
- na katere oblike sodelovanj s sorodnimi in drugimi službami naj bi bili pozorni nosilci socialnega varstva v pripravah za splošni ljudski odpor?

Vprašanj je več in med njimi je le majhno število tistih, na katere imamo že pripravljene odgovore in torej razprava ne bi bila potrebna. Potrebno je, da o njih razmišljamo, saj se tičejo področja dela, s katerim se bodo srečali delavci socialnega varstva v primerih povsem spremenjenih pogojev za svoje delovanje.

Najprej bi poskusili odgovoriti na vprašanje, katerim skupinam ljudi je namenjeno delovanje službe socialnega varstva v primeru posebnih okoliščin, do katerih npr. pride v vojnem stanju.

Pri načrtovanju vloge socialne službe v okviru koncepta splošnega ljudskega odpora upoštevamo le potrebe prebivalstva, ki potrebujejo posebno družbeno skrb zaradi osebnih težav in stisk. Medtem ko si v normalnih prilikah predstavljamo, da sodijo sem povsem določene vrste socialne problematike kot so: delinkvenca, alkoholizem, razvezane družine, skrbništvo in podobno, pa v posebnih pogojih nekatere od njih ne pridejo v obzir. Tako npr. upada mladinsko prestopništvo in brezposelnost.

Poveča pa se potreba po nujenju pomoči skupinam, ki v mirni dobi skoraj ne predstavljajo tolikšne socialne ogroženosti: npr. otroci brez staršev, ostareli, ki so ostali doma brez pomoči in nege svojcev; invalidni, umsko in telesno prizadeti, ki so se nenadoma znašli prav tako brez potrebne nege, katero so doslej prejimali v okviru lastne družine.

Otrokom in ostarelim je potrebno nuditi posebno družbeno skrb. To v mirni dobi uveljavljeno načelo socialnega varstva, je treba upoštevati tudi v pripravah na splošni ljudski odpor. Predvidena evakuacija mater z otroci do 7. leta starosti, nadalje otrok do 16. leta starosti in prebivalcev starejših od 65 let, nedvomno nalaga izvajalcem socialne dejavnosti vrsto zadolžitv, ki jih bodo morali opravljati v spremenjenih pogojih svojega dela. V kolikor do evakuacije ne bi prišlo ali je ne bi bilo možno izvesti, ostaja delavcem socialnega varstva še vedno vrsta zadolžitv glede skrbi za omenjene starostne skupine prebivalstva.

V primerih katastrofe, kot so (bombardiranje, potres in drugo) velja omeniti vpliv traumatskih doživetij na človekovo psiho. Na mednarodni konferenci o zaščiti in odklanjanju posledic elementarnih in drugih masovnih nesreč, v Skupju 1.1966, je bilo iznešeno, da po preživetju katastrofi trenutno normalno reagira le cca 20 % prebivalstva, da je 60 % prebivalcev lažje psihično prizadetih na katerih pomoč trenutno ne moremo računati in ca 10 % prebivalcev težje prizadetih, tako, da potrebujejo intervencijo psihiatra.

V primeru skopskega potresa je bilo ocenjeno, "da je preko 80 % prebivalstva kazalo psihične reakcije patološkega značaja" ter da je stanje "masovne nevrotizacije trajalo mesece, vse dokler niso bila rešena najvažnejša vprašanja eksistence, vrnitev in srečanja družin, vprašanje bivanja itd."

Te podatke navajamo informativno, saj sodijo ukrepi za pomoč v teh primerih v okvir zdravstvene službe. Vendar morajo socialni dejavniki z omenjenim stanjem računati in ga upoštevati pri svojem delu. Predvsem tudi zato, ker gre za dodatno prizadetost tistih kategorij prebivalstva, ki so že same po sebi potrebne posebne pomoči.

Da bi lahko prešli h konkretnejšemu opisu predvidenih organizacijskih oblik v delovanju socialnih dejavnikov, predstavimo

najprej okvirno shematsko zamisel o tistih organizacijskih enotah, ki vključujejo v okvir svojega delovanja področje socialnega varstva in ki že obstojajo oziroma bi bile formirane zaradi izrednih okoliščin in spremenjenih pogojev dela.

Zamislimo si lahko, da mora voditi socialno varstvo v mestnem merilu en organ, ki poleg usmerjevalne politike prevzema tudi obveze zbiranja in nudenja materialnih sredstev. S tem bi bil združen sedanji upravni organ z družbeno-političnim, katerega pri občinah predstavlja danes svet za zdravstvo in socialno varstvo. V primeru vojne ali hude nesreče predvidevamo formiranje poverjenišтва za zdravstvo in socialno varstvo, ki bi prevzelo omenjene funkcije. Poleg poverjenišтва deluje že organiziran mestni štab civilne zaščite, namenjen reševanju, pomoči in varstvu prebivalstva in materialnih dobrin ter zaradi preprečevanja in odpravljanja neposrednih nevarnosti. Mestni štab civilne zaščite povezuje delovanje štabov civilne zaščite pri krajevnih skupnostih, ki imajo iste naloge oziroma obveznosti in pravice v prostoru posamezne skupnosti. Poverjenišтво za zdravstvo in socialno varstvo se povezuje tako z republiškim pristojnim organom, kot z občinskimi referati za zdravstvo in socialno varstvo, preko katerih bo uveljavljalo enotno funkcioniranje svoje dejavnosti v okviru mesta.

Ker sodi socialna dejavnost k civilni zaščiti, ki je del organizirane aktivnosti imenovane Splošni ljudski odpor, bomo upoštevali predvsem to obliko organizacije varstva civilnega prebivalstva.

Omenili smo že, da je potrebno v okviru KS iskati oblike in načine, kako uveljaviti zamisli glede organizacije službe socialnega varstva pri uresničevanju koncepta Splošnega ljudskega odpora.

Zato je razumljivo, da so pri KS formirani štabi za civilno zaščito, ki so zadolženi za izvajanje nalog glede organizacije pomoči in ukrepov za preprečevanje nevarnosti, ki ogrožajo skupnost in prebivalce, ki to skupnost tvorijo.

Del teh nalog naj bi prevzela posebej organizirana enota za socialno delo, ki naj bi poskrbela za nudenje socialne pomoči prizadetim skupinam občanov, prebivalcem KS.

Enoto za socialno delo sestavljajo ekipe, katerih število določajo štabi civilne zaščite ali odbori za splošni ljudski odpor pri KS. Določitev števila ekip za socialno delo mora temeljiti na oceni predvidenih potreb, na podlagi števila občanov v posamezni skupnosti, od števila ogroženih oseb in na osnovi ocene o predvidenih skupinah ugotavljanj ogroženega prebivalstva ter njihovih potreb po varstvu.

Enoto za socialno delo naj bi vodil socialni delavec ali delavec sorodne stroke, ki je že doslej sodeloval pri izvajanju socialnega varstva.

Posamezne ekipe naj bi sestavljalo 5 članov, predvsem iz vrst prostovoljnih socialnih delavcev, oziroma iz vrst članov obstoječih socialnih komisij pri krajevni skupnosti. Ti člani bi imeli že določene izkušnje pri nujenju socialne pomoči, predvsem pa bi bili zainteresirani za aktivno udejstvovanje na področju socialne dejavnosti. Pri tem moramo pripomniti, da pri obstoječih socialnih komisijah še vedno prevladujejo med člani upokojenci in gospodinje, o čemer že sedaj govorimo s kritičnim prizvokom. Zato bi bilo potrebno razmisliti tudi o tem, da članstva ekip ne bi sestavljale le te osebe, pač pa da bi vanje vključili tudi druge aktivne prebivalce, katerih redna dejavnost ima po možnosti socialni dejavnosti sorodno usmerjenost.

Vsi člani ekip bi morali biti dodatno usposobljeni na 22 urnih tečajih, ki jih organizira Delavska univerza. Na teh tečajih si pridobijo poleg osnovnih teoretičnih znanj o socialnem delu tudi dodatno znanje o delu s posebnimi skupinami prebivalstva in v posebnih pogojih dela, ki nastanejo z vojnim stanjem in v primerih hudih nesreč.

Člani ekip morajo imeti označeno oblačilo. Oznaka mora predstavljati socialno dejavnost, mora se ločevati od oznak drugih področij dela, kot npr. zdravstva, mora biti takoj opazna in enotna za ves teren Slovenije ali celo Jugoslavije.

Naloge ekip za socialno delo

V primeru katastrofe jih je potrebno najhitreje aktivirati, da se takoj lotijo svojih nalog.

Ob evakuaciji bodo ekipe sodelovale pri zbiranju in prevozu prebivalcev, ki so predvideni za evakuacijo. Ob tem se bodo srečale s težavno nalogo ločiti otroke od mater, ostarele in nepokretne od svojcev, ki so za obrambo sposobni; ločiti brate in sestre zaradi morebitnih starostnih razlik, in podobno. Povsem očitno je, da sami člani ekip za socialno delo ne bodo mogli izvesti vrsto pomembnih nalog, ki se ob evakuaciji pojavljajo. Zato bodo sodelovali z drugimi dejavniki, kot so ekipe za prvo pomoč, ekipe Rdečega križa in ostalimi. Vendar ostaja osnovna naloga: omiljevanje hudih osebnih stisk prebivalstva predvsem socialnim ekipam,

Ekipe za socialno delo bodo samostojno ali v sodelovanju z omenjenimi ekipami triažirale posebne skupine občanov v sprejemne centre in v ostale ustanove, ki bodo pripravljene za sprejem prizadetih oseb. Predvsem bodo prevzele triažo težje prizadetih občanov, to je tistih, ki jih bodo morale vključiti v specialne ustanove, kot npr. težje umsko in telesno prizadete, ki so doslej živeli v družinskih oskrbah, ostarele in onemogle, ki so bili prav tako oskrbovani v lastnih družinah in ki bodo morali biti, zaradi posebnih okoliščin iz svoje srede izločeni.

Za omenjene in podobne primere bodo ekipe določile mesto za njihov sprejem.

Posebno skrb bodo morale posvetiti otrokom in ostarelim, ne glede na to, ali bo prišlo do evakuacije ali ne. Nameščanje otrok in ostarelih v improvizirane domove v domačem ali namestitvenem področju bo zahtevna naloga. Upoštevati pa moramo, da bo potrebno reševati različno socialno problematiko tudi potem, ko bodo namestitve izvedene.

Pozorni moramo biti tudi na to, da bo morda potrebno organizirati namestitvev otrok brez staršev in nemočnih ostarelih, ki so brez svojcev, v tuje družine, pri čemer se bo morala uveljaviti sosedska pomoč, to je pomoč sostanovalcev, sosedne družine, ali članov družine iz iste ali sosedne hiše, ki so tako pomoč sposobni nuditi, vendar pa so razbremenjeni obrambnih obveznosti.

Novo okolje in sploh drugačne življenjske prilike, v katerih se bodo znašli prebivalci ter doživetje ogrožujoče situacije, bo povzročalo stanje, v katerem bo vsak človek potreboval pomoč

sočloveka. Zato bo to delo članov ekipe za socialno delo moralo zaživeti v polni meri, brez ozira na vrsto in način pomoči, ki jo bodo nudili.

Kakšne so ustanove oziroma zavodi, v katerih bodo v primeru hude nesreče ali v vojnem stanju, dobili potrebno oskrbo in nego otroci, stari, invalidni in drugače prizadete grupe občanov?

Očitno je, da moramo izhajati iz obstoječih prilik. Domovi in zavodi, ki obstojajo v Ljubljani in na področju, ki ga zajemajo ljubljanske občine, ne bodo zadostovali za potrebe, ki jih bodo narekovale posebne okoliščine. Že sedaj v mirnem času ugotavljamo, da so kapacitete raznih socialnih in vzgojnih zavodov občutno manjše od vsakodnevnih potreb. Povsem nemogoče bi bilo, da bi zadostovale v težjih, izjemnih situacijah.

Zato je nujno, da pri pripravah za splošni ljudski odpor upoštevamo vse obstoječe domove, poleg njih pa si zagotovimo še takozvane improvizirane ustanove, ki bi jih lahko po potrebi najhitreje usposobili za sprejem občanov.

Računati moramo na to, da bo morda potrebno vključevati v domove večje število za obrambo nesposobnega prebivalstva. Razen bolnih, ki jih zajema zdravstvena služba, je treba šteti še otroke do 16. leta, ostarele nad 65 let in vse umsko in telesno prizadete, kot tudi vse tiste, ki so trenutno ali za dalj časa nesposobni zaradi preživetega pretresa. Njihovo skupno število bo morda tudi zelo visoko.

Predvideno je, da bomo v sprejemne centre nameščali tiste občane, ki so pod vplivom hudega traumatičnega doživetja, ne glede na to, ali je ta vpliv začasen ali bolj dolgotrajen, odrasle, starejše in bolehe osebe ter druge osebe, ki zaradi omenjene osnovne ali dodatne prizadetosti ne morejo biti vključeni med ostalo prebivalstvo ali v skupino prebivalstva, kateri sicer pripadajo.

Sprejemni centri bodo improvizirani domovi, organizirani v objektih, ki sedaj služijo drugim namenom in ki v mirnem času ne služijo socialnemu namenu.

Obstoječi domovi, kot so domovi za ostarele, vzgojni in mla-

dinski domovi, specialni zavodi in drugi, bodo prisiljeni dodatno obremeniti svoje kapacitete. Poleg njih bo nujno potrebno organizirati začasne domove v drugih javnih zgradbah, kot so osnovne šole, varstvene ustanove, visoke šole, izpraznjeni internati in slično.

Tako moramo ločevati tri vrste ustanov, ki bodo delovale v posebnih okoliščinah: sprejemne centre, obstoječe ustanove, ki bodo takrat služile istim namenom kot v normalnih prilikah, ter dodatno opremljene improvizirane ustanove za posebne kategorije otrok in odraslih oziroma starejših oseb.

Potrebno je predvideti, koliko teh zavodov potrebujemo na osnovi sedanjih potreb ter na predvidevanjih o številu v primeru katastrof. (vojne, potresa, hudega neurja ali druge hude nesreče).

Kakšno vlogo mora odigrati strokovna socialna služba pri uresničevanju koncepta splošnega ljudskega odpora ?

Zavodi za socialno delo, ki delujejo v Ljubljani pri vseh ljubljanskih občinah, vključujejo v svojem delokrogu delo strokovne socialne službe. Poleg osnovne dejavnosti nudijo strokovno pomoč in vsklajujejo socialno dejavnost, ki jo izvajajo krajevne skupnosti in druge delovne in družbene organizacije na posameznih območjih občin.

Omenjeno vlogo morajo zavodi izvajati tudi v spremenjenih pogojih dela in v pripravah za spremenjene pogoje dela, ki jih bodo prinašale izredne okoliščine z vsemi svojimi težavami in neskladnostmi med takratnimi potrebami in možnostmi.

Nekatere konkretne naloge socialne službe v okviru občin bi bile sledeče:

- Zavod za socialno delo mora v sodelovanju z obstoječimi štabi civilne zaščite čimpreje pristopiti k izdelavi konkretnjšega programa dela socialne dejavnosti za primer katastrofe,
- Zavod za socialno delo mora izdelati analizo predvidene socialne ogroženosti prebivalstva, ki bi jo narekovale posebne okoliščine. Pri tem mora upoštevati obstoječe in dodatne

vrste ogroženosti; potrebe, ki jih bodo narekovale te vrste ogroženega prebivalstva: potrebe po usposobljenih kadrih, objektih, opremi in sredstvih, kot tudi vse razporeditve obstoječih in predvidenih kadrov, objektov ter materialnih in drugih sredstev. Pri izdelavi analize, bo zavod sodeloval z občinskim odborom za splošni ljudski odpor, prav tako direktno s štabi civilne zaščite in z drugimi dejavniki, katerih podatki bi mogli koristiti postavljenemu namenu.

- Zavod za socialno delo mora sodelovati pri izbiranju ljudi in formiranju enot oziroma ekip za socialno delo s štabi civilne zaščite in odborom za splošni ljudski odpor. Socialni delavci in drugi strokovno usposobljeni delavci zavoda, ki bodo prevzemali vodenje enot za socialno delo pri krajevnih skupnostih, se morajo zavzemati za izdelavo določil, po katerih bodo mogle ekipe čim bolj predvideti svoj delokrog.
- Zavod za socialno delo mora sodelovati s pristojno občino pri oceni potrebe za organizacijo posebnih, improviziranih zavodov za območje celotne občine. Prav tako mora sodelovati pri izbiranju in formiranju ekip za delo v improviziranih domovih in sprejemnih centrih, ter pri izdelavi pravilnika oziroma programa dela teh ekip, ki bodo delovale v primeru potrebe.
- Zavod za socialno delo občine mora računati s tem, da bo v primeru katastrofe prevzel celoten strokovni nadzor na področju socialne dejavnosti, tako nad enotami za socialno delo pri krajevnih skupnostih, kot nad ekipami v improviziranih domovih in sprejemnih centrih, ter da bo moral odigravati vlogo koordinatorja in usmerjevalca te dejavnosti za območje občine.
- Socialna služba občine mora biti že v predpripravah pozorna na to, da število članov njenih strokovnih sodelavcev ne dosega števila enot za socialno delo za vsako krajevno skupnost. Predvideno pa je, da so vodje teh enot strokovni delavci iz področja socialnega dela. Poleg omenjenih enot pa tudi vodje ekip v improviziranih domovih in sprejemnih centrih. Zato ne smemo prezreti potrebo po pritegnitvi k sodelovanju tudi tistih socialnih delavcev, ki so zaposleni izven zavoda za socialno delo in morda izven območja občine, ter jih vključiti pri formiranju enot in ekip po možnosti na območju nji-

hovega bivališča.

- In ne kot zadnje: socialni službi ostajajo vse obveze iz področja socialnega dela s tistimi osebami in grupami prebivalcev, ki so zaradi težje ogroženosti in prizadetosti potrebni posebne obravnave socialnih delavcev. Povdariti je potrebno, da je tudi v izjemnem stanju predvideti delovanje obstoječih zavodov za socialno delo, čeprav v skrčenem obsegu, tako, da nadaljujejo svoje redno delo z občani v primerih, ko je intervencija socialne službe nujno potrebna.

Očitno je, da imajo zavodi že v pripravah za splošni ljudski odpor vrsto nalog, ki se jih morajo čimpreje lotiti, da bi mogli v primeru vojnega stanja ali drugih hudih nesreč organizirano pristopiti k izvajanju svojih zadolžitev.

Toda znano je, da že v normalnih pogojih dela primanjkuje strokovnih delavcev na področju socialnega dela, tako v okviru občine kot pri krajevnih skupnostih.

Kako torej izpolniti vrzeli med potrebami, ki jih bo narekovala katastrofa in obstoječimi možnostmi, ki že danes ne pokrivajo vseh potreb?

Odgovor na to vprašanje bi mogli iskati le v usposabljanju prostovoljnih socialnih delavcev, v prosvetljevanju prebivalstva ter v dodatni informiranosti socialnih delavcev in ostalih sorodnih profilov, ki sodelujejo pri izvajanju socialne dejavnosti.

Kako si predstavljamo prosvetljevanje širšega prebivalstva glede na socialno dejavnost? Občane, ki nimajo obrambnih in drugih obveznosti po vojnih razporedih, vključujemo na predavanja po "programu za pouk o obrambi in zaščiti odraslih nerazporejenih oseb". Ta program, ki je sicer zelo obsežen, praktično ne vključuje socialne dejavnosti, razen v ozki temi o namenu in pomenu evakuacije ter o obveznostih občanov ob evakuaciji.

Mnenja smo, da bi bilo potrebno omenjene "nerazporejene osebe" seznaniti z okvirno vsebino dela in posebnostmi tiste kategorije prebivalstva, ki je potrebna posebne zaščite, to je o tistih skupinah občanov, ki jih zajema socialno varstvo pri svojem programu dela.

Obiskovalci seminarjev naj bi bili obveščeni o načinu ravnanja v posebnih pogojih, v katerih se znajdejo ljudje v primeru katastrof; o njihovem spremenjenem obnašanju, kot posledici hudih nesreč; o svojih dolžnostih in širših nalogah, kadar mora vsak posameznik dajati vse, kar je v njegovi moči, da s tem pomaga sočloveku v stiski; ali ko mora s svojimi nasveti, delom in vplivom pomagati skupini in tudi širši grupi ljudi.

Omenili smo že, da morajo biti vsi člani ekip za socialno delo pri krajevni skupnosti posebej usposobljeni na 22 urnih tečajih, na katerih bi poleg osnovnih teoretičnih smernic o socialnem delu pridobili tudi dodatno obveščenost o posebnih kategorijah prizadetega prebivalstva, v izjemnih pogojih dela.

Pri sestavi programa za omenjene tečaje naj bi sodelovali predvsem delavci zavodov za socialno delo, skupaj s sodelavci višje šole za socialne delavce. Težiti bi morali za tem, da bi bili programi prilagojeni nalogam, ki se postavljajo pred člane ekip za socialno delo in njihovim sposobnostim in izkušnjam. Zato je potrebno pozorno sestavljati ekipe za socialno delo. V ekipe ne bi vključevali tiste osebe, za katere domnevamo, da ne bodo sposobne prenašati izrednih naporov in dodatnih obremenitev, ki jim bodo izpostavljene pri izvajanju socialne dejavnosti v katastrofnih situacijah.

Enaka načela veljajo za ostale ekipe, kot so ekipe v sprejemnih centrih, improviziranih domovih in drugje.

Ali so strokovne socialne službe pripravljene za delo pod posebnimi pogoji? Tudi profesionalni socialni delavci bi morali biti dodatno seznanjeni s spremenjenimi možnostmi dela, na katere bodo naleteli v izrednih stanjih. Ob svojem osnovnem ali specializiranemu znanju bi morali biti še informirani o vrsti posebnosti v položaju množice in posameznika, ki jih lahko prinese katastrofa. Še posebno pa bi morali biti seznanjeni z organizacijskimi oblikami, vrstami in načini dela, ki so predvideni za spremenjene pogoje dela.

Vsklajevalno vlogo za socialne dejavnosti v okviru koncepta splošnega ljudskega odpora smo naložili strokovni socialni službi, saj je razumljivo, da mora le-ta povezovati in koordinirati socialno dejavnost v okviru občine, z vsemi dejavniki, ki predvidevajo v svojih posebnih zadolžitvah tudi del socialnega

dela oziroma socialnih storitev.

Takšno povezovanje je nujno, saj lahko le z združeno dejavnostjo dosežemo učinkovito izvajanje socialne dejavnosti v celoti.

Znano je, da je področje socialne dejavnosti tudi v mirnem času tisto mejno področje, na katerem se srečujejo tudi druga področja sorodnih služb, pri čemer ni izdelane razmejitve med njihovimi delokrogii. To kaj rado povzroča nevšečnosti, zastoje pri delu in celo nesporazume, ki lahko privedejo do neljubih posledic in zastoja pri doseganju postavljenih ciljev.

Takšen položaj lahko povzroči v primeru katastrofe veliko hujše posledice, saj sta čas in dobra organiziranost lahko odločilni za človeška življenja.

Vedeti moramo, da je sodelovanje socialne službe z zunanjimi socialnimi in drugimi dejavniki eno od važnih načel pri uresničevanju koncepta splošnega ljudskega odpora.

Oglejmo si nekatere oblike tega sodelovanja.

Delovne organizacije pripravljajo svoj program delovanja v primeru posebnih razmer ločeno po posebnih navodilih, vendar zajemajo tudi socialna vprašanja zaposlenih.

Pravtako ima tak program organizacija Rdečega križa, ki s svojimi humanitarnimi nalogami močno posega na socialno področje dela, saj imajo nekatere organizacije Rdečega križa formirane socialne komisije. V okviru občin bi morali napraviti razmejitve med nalogami in oblike sodelovanja med temi komisijami in ekipami za socialno delo.

Posebej je treba poudariti sodelovanje z zdravstveno službo in njeno kompleksno organizacijo, od ekip za prvo pomoč, kot najmanjše teritorialne zdravstvene enote, do obstoječih ali improviziranih specialnih zdravstvenih ustanov, ki bodo sprejemale težko bolne in poškodovane osebe.

Računati moramo s tem, da bodo ekipe za socialno delo, skupaj z ekipami za prvo pomoč, tiste osnovne enote, ki bodo na prostoru krajevne skupnosti prve pristopile k organiziranemu nudenju pomoči občanov. Člani teh ekip bodo zadolženi, da se

ob stiku z ranjenimi ali drugače prizadetimi ljudmi, najhitreje lotijo dajanja potrebne pomoči, bodisi da gre za napotitev v pristojno ustanovo, bodisi za samostojno reševanje.

Šole, mladinske, pionirske organizacije in vzgojno varstveni zavodi, vključujejo starostno grupo prebivalstva, ki je potrebna posebne socialne zaščite. Zato je razumljivo, da bomo morali to populacijo pri načrtovanju nalog socialne dejavnosti v konceptu splošnega ljudskega odpora upoštevati, upoštevajoč, da bodo imeli primeren delež pri splošnem ljudskem odporu tudi glede nekaterih obvez, ne samo pravic iz naslova socialnega varstva.

Kadar govorimo o koordinaciji socialne dejavnosti v okviru občine, ne moremo mimo delovanja raznih društev, kot so društva upokojencev, društvo telesnih invalidov, društvo za pomoč duševno in telesno nezadostno razvitih, zveze slepih in drugih. Ob tem naj poudarimo, da omenjeni člani, kot na primer upokojenci, želijo sodelovati pri splošnem ljudskem odporu ter da je treba njihov delež ustrezno upoštevati pri civilni zaščiti, saj je lahko velikega pomena.

Ta društva je potrebno pritegniti k sodelovanju kot tudi še druge socialne dejavnike, ki so pomembni pri uresničevanju socialnega programa. Samo tako bomo lahko primerno pristopili k čimbolj uspešnemu izvajanju priprav za splošni ljudski odpor.

Za osvetlitev, kolikšen je predviden delokrog socialnega varstva v okviru uresničevanja koncepta splošnega ljudskega odpora naj navedem primer ljubljanskih občin: tu živi ca 70.000 otrok do 16. leta starosti; nadalje skoraj 25.000 oseb, ki so starejše od 65 let; in preko 8.000 ljudi, katerih prizadetost je tolikšna, da so nujno vezani na tujo pomoč, v starostnih mejah med 16. in 65. letom. Brez upoštevanja mater z otroci do 7. leta starosti, znaša skupno število 102.000 oseb, ki jih zajema področje socialnega varstva v pripravah za splošni ljudski odpor. Takšno število nalaga socialnim službam in drugim dejavnikom velike obveze v pripravah na organizacijo socialne dejavnosti v posebnih pogojih in pri izvajanju njihove zaščite. Doprinos socialnih dejavnikov v konkretnih težkih situacijah bo toliko bolj učinkovit, kolikor hitreje in določneje bomo določili njihovo vlogo in naloge v okviru splošnega ljudskega odpora.

Problem alkoholikov in njihovih družin v občini

Ljubljana-Moste-Polje

Franci Brinc

Zavod za socialno delo Ljubljana Moste-Polje je poslal uredništvu Vestnika analizo z gornjim naslovom zaradi objave.

Zavodu se zahvaljujemo za gradivo. Gradivo je pripravil za objavo član uredniškega odbora Franci BRINC.

M e t o d a d e l a

Zavod za socialno delo Ljubljana Moste-Polje si je zadal naloge oceniti obstoječe stanje glede alkoholizma v občini in na osnovi tega izdelati načrt za reševanje problemov, ki jih povzroča. Podatki za analizo so bili zbrani z vprašalnikom in s pomočjo intervjuja. Z vprašalnikom so skušali dobiti čim več podatkov o posameznem alkoholiku. Vprašalnike so izpolnjevali na zavodu za socialno delo, v patronažni službi zdravstvenega doma, v vseh 17 krajevnih skupnostih, v delovnih organizacijah s področja gospodarstva, na vseh osnovnih šolah v občini in na postaji milice. Intervju pa je bil opravljen z večjim številom vodilnih delavcev v delovnih organizacijah.

R e z u l t a t i i n i n t e r p r e t a c i j a

V analizi ugotavljajo, da je v občini vsak 85 prebivalec alkoholik (ob predpostavki, da anketarji niso samovoljno klasificirali alkoholikov, temveč so se držali navodila analitika), kar pomeni, da je v občini 1,2 % prebivalcev alkoholikov.

Vse anketirane organizacije so izpolnile skupno 695 vprašalnikov. Pri eni organizaciji je bilo evidentiranih 40 alkoholikov, pri dveh 85, pri treh 33 in pri štirih 4 alkoholiki. Tako je znašalo skupno število evidentiranih alkoholikov 532. Največ alkoholikov so evidentirali zavod za socialno delo (108), gospodarske organizacije (91) in krajevne skupnosti (83). Ugotovljeno je, da

najprej evidentirajo simptome alkoholizma krajevne skupnosti in gospodarske organizacije, ki imajo zato pomembno vlogo pri zgodnjem odkrivanju alkoholikovih motenj. Ta vloga je razumljiva, saj so te organizacije v najbolj neposrednem stiku z ljudmi. V krajevni skupnosti lahko neposredno opazujejo ljudi v vsakdanjem življenju, v gospodarski organizaciji pa delovno disciplino in storilnost delavcev. Ugotovljeno pa je bilo, da se organizacije, ki evidentirajo alkoholike slabo povezujejo z družbenimi službami, ki bi lahko pomagale pri reševanju problemov alkoholikov in njihovih družin. Večja povezanost pa obstoja med zdravstveno patronažno službo in zavodom za socialno delo; ti organizaciji sta imeli registriranih 51 istih alkoholikov.

Po spolu je bilo med anketiranimi alkoholiki 496 moških in 36 žensk. To razmerje (15:1) je podobno podatkom v drugi literaturi, kar pomeni, da v občini ženski alkoholizem ni bolj razširjen kot na ostalih območjih.

Nadalje je bilo ugotovljeno, da je večina registriranih alkoholikov starih od 30 do 50 let (66,5 %). Več kot polovica alkoholikov je nekvalificiranih delavcev (51,8 %), druga najštevilnejša skupina pa so kvalificirani delavci (17,5 %). Za 150 alkoholikov pa izpolnjevalci vprašalnikov niso vedeli povedati, kakšna je njihova izobrazba. Iz tega lahko sklepamo, da so slabo poznali alkoholike, ki so jih evidentirali in za njih izpolnjevali vprašalnik.

Na vprašanje, ali so se evidentirani alkoholiki zdravili zaradi alkoholizma, analiza ugotavlja, da se še ni zdravilo 228 (43 %) alkoholikov, ambulantno ali bolnišnično se je že zdravilo 187 (34 %) in za 117 (23 %) alkoholikov ni o tem podatka. Skoraj polovica alkoholikov v občini pa ni imela stika z zdravstveno službo zaradi zdravljenja. Zakaj se tolikšen del alkoholikov ni zdravil, v analizi ni razloženo. Ni znano ali so krajevne skupnosti ali druge službe poskušale alkoholika napotiti na ustrezno zdravljenje, tudi ni znano, kakšne metode dela uporabljajo posamezne službe pri sanaciji alkoholizma. Ne glede na to, pa je delež alkoholikov, ki se še niso zdravili odločno previsok in kaže vsaj na neenotnost v delu posameznih služb. Glede alkoholikov, ki so se že zdravili ambulantno ali v bolnišnici, analiza sklepa, da gre pri njih za recidiv, ni pa mogoče o tem zanesljivo trditi, ker tega iz podatkov ni razvidno. Seveda pa je problematično tudi število tistih alkoholikov, za katere ni

znano ali so se že zdravili ali ne. Organizacije in službe, ki so izpolnjevale vprašalnike za alkoholike niso vedele za ta podatek za skoraj četrtno vseh alkoholikov. To pa pomeni, da alkoholikov ne poznajo v dovoljni meri in, da verjetno ne poznajo tudi osnovnih ukrepov za preprečevanje in odpravljanje alkoholizma.

Analiza ugotavlja, da je bilo med alkoholiki največ poročenih (340 ali 64 %), razvezanih alkoholikov pa je 75 (14 %). Tako visoko število poročenih alkoholikov je lahko tudi posledica tega, da vse službe, ki evidentirajo alkoholika, najprej zaznajo problem alkoholizma v družini na osnovi drugih podatkov, npr. neuspeh otroka v šoli, urejanje odnosov med zakoncema itd.

Med alkoholiki je ugotovljeno, da je 289 (54 %) bolnih, 146 (27 %) pa se jih neredno hrani. Kakšne bolezni imajo alkoholiki, z anketo ni bilo posebej ugotovljano. V brezdjelju pa živi 135 (25 %) alkoholikov.

Tudi analiza zavoda iz Most potrjuje, da predstavljajo posledice alkoholizma na družino, najbolj tragičen vidik alkoholizma. Alkoholizem enega zakonskega partnerja vsekakor bolj ali manj negativno vpliva na medsebojne odnose v družini. Alkoholiki niso sposobni skrbeti za družino. Napetosti, nezdravo vzdušje, tesnoba in strah so v takih družinah pogost pojav. Analiza ugotavlja, da ima 532 alkoholikov 852 otrok, od teh jih živi 616 (73 %) v družini z alkoholikom, ostali pa živijo v rejji, v vzgojnem zavodu, so posvojeni ali pa so že odrasli.

Od 532 alkoholikov jih 305 (58 %) ne skrbi za vzdrževanje družine ali pa premalo skrbijo. Za družino pa skrbijo 103 (20 %) alkoholiki. Ostali živijo sami ali ni znano, kakšna je njihova skrb za družino.

V 355 (67 %) družinah alkoholikov so neharmonični odnosi, prepri, agresivnost. Harmonični odnosi so ugotovljeni le v 7 (1,5 %) družinah. Ostali alkoholiki pa nimajo družine oziroma niso znani odnosi v družinah. Takí odnosi najbolj škodljivo vplivajo na razvoj otrok. Pogosti konflikti v družini povzročajo napetosti, ki prispevajo k razvoju različnih motenj pri otrocih in k upadu njihove učne in delovne storilnosti. Ugotovljeno je, da otroci 221 (41 %) alkoholikov v šoli slabo uspevajo in kažejo različne motnje vedenja. Ostali alkoholiki nimajo otrok,

otroci so še predšolski ali so že odrasli oziroma ni znano ali imajo otroci kakšne težave.

Za 279 (53 %) alkoholikov je ugotovljeno, da so brez stanovanja ali pa živijo v nezdravih, vlažnih, tesnih stanovanjih, brez sanitarij. Nekateri od teh (36 ali 7%) sploh nimajo stanovanja in spijo na kozolcih ali v hlevih. Stanovanje ima ustrezno le 191 (36 %) alkoholikov. Za ostale pa ni znano, kakšno imajo stanovanje (62 ali 11 %). Vprašanje je, ali ne bi bil že skrajni čas, da se za take alkoholike, ki sploh nimajo stanovanja ustanovi ustrezen zaščitni dom, kjer bi imeli urejeno prehrano, stanovanje, zdravljenje in delo.

Alkoholiki so po večini slabi delavci in s svojim vedenjem kvarijo medsebojne odnose in enotnost kolektiva. Pogosto menjavajo delovna mesta in se le težko prilagodijo okolju. Delo zanemarijajo, izostajajo in prihajajo na delo vinjeni, popivajo med delom in v to zavajajo tudi ostale delavce. Tudi njihove telesne, duševne in delovne zmogljivosti so slabše kot pri delavcih, ki niso alkoholiki. Od vseh organizacij v občini prav delovne organizacije največkrat prve opazijo, da se pri delavcu razvija bolezen alkoholizem. To se kaže predvsem v tem, da delavec dosega nižjo storilnost, prihaja na delo pijan ali popiva med delom, pogosto zamuja ali izostaja iz dela. Analiza je skušala ugotoviti tudi, kako delovne organizacije pristopajo k reševanju problemov alkoholikov. S pomočjo intervjuja je bilo ugotovljeno žalostno dejstvo, da imajo mnoge delovne organizacije do alkoholikov neprimeren odnos. So primeri, da delovna organizacija ve, da delavec pije in strmo drsi navzdol, nič pa ne ukrene, da bi mu pomagala. Šele, ko je delavec toliko bolan od alkoholizma, da je nesposoben za delo, mu izročijo (na različne načine) delovno knjižico.

"Pri nas pa, če kdo pije, pride k meni na razgovor in JAZ mu preberem pravilnik in ga dobro ozmerjam, če pa potem ne preneha s pijačo, mu dam delovno knjižico ter pokažem vrata", tako pravi sekretar nekega podjetja. V kadrovski službi drugega podjetja je uslužbenec povedal: "Že petstokrat sem ga vabil na razgovor in mu rekel NE PIJ, pa ni nič pomagalo ... Če zvem, da se je kdo zdravil zaradi alkoholizma, ga naša organizacija ne sprejme v službo, saj veste, da se pijanec spreobrne, ko se v jamo zvrne". V tretji delovni organizaciji pa pravijo, da za njih ni važno, kaj delavec dela v prostem času, tudi ni

važno, če pije ali ne, važno je le, da opravi delo in doseže normo.

Vodilni delavci v nekaterih podjetjih z dobro organizirano kadrovske službo so povedali, da takoj, ko opazijo prve znake alkoholizma, poskušajo vse, da bi delavca spravili na zdravljenje, pravtako pa poskrbijo za njegovo družino in še zlasti za otroke. Povežejo se z zdravstveno in socialno službo v občini, ter drugimi organizacijami, krajevno skupnostjo in šolo. Po končanem zdravljenju pa sprejmejo delavca nazaj v delovno organizacijo.

Vsi navedeni primeri, čeprav so skrajnost, nas opozarjajo, da bi v delovnih organizacijah, še zlasti v gospodarstvu morali pristopati bolj strokovno in organizirano k reševanju problemov na področju alkoholizma. Blaginja ljudi je odvisna od njihovega zdravja. Pustiti, da nekdo v delovni organizaciji propade zaradi alkoholizma in ga nato odpustiti z dela (ali mu ne dati dela po zdravljenju alkoholizma), pomeni napraviti človeku veliko škodo, s tem pa tudi družbi kot celoti.

Analiza nadalje prikazuje, kakšno pomoč so anketirane organizacije nudile alkoholikom. Pomoč se lahko razdeli v tri skupine:

1. pomoč alkoholiku,
2. pomoč družini in
3. pomoč alkoholiku in družini.

Kot pomoč alkoholiku se šteje: razgovor in osveščanje alkoholika (182 krat); iskanje zaposlitve (97 krat); napotitev na zdravljenje (107 krat). Skupno je bila nudena pomoč v navedenih oblikah 386 alkoholikom.

Pomoč družini in njenim članom je bila nudena v obliki plačevanja vzgojno varstvenega zavoda za otroke, plačevanja rejnine, pomoči pri zaposlitvi žene, kategorizacije otrok, denarne pomoči otrokom za šolo. Skupno je bila nudena pomoč 286 družinam.

Kot oblike pomoči alkoholiku in družini hkrati pa štejejo: nudenje zdravstvenega varstva (29 krat), sodelovanje z drugimi službami (111 krat), preskrba stanovanja (34 krat), družbena denarna pomoč (63 krat) in urejanje odnosov med zakonci (237 krat).

Za alkoholike in njihove družine je bilo v letu 1971 porabljeno skupno 258.765 din. V tem znesku so vsebovane naslednje oblike denarnih pomoči: stalne in enkratne socialne podpore, pomoč pri varstvu otrok, zdravljenje nepremožnih, oskrbnina za otroke v domovih, rejnine, šolske mlečne kuhinje in oskrbnina za odrasle v domovih.

Na vprašanje, kako najbolj uspešno pomagati alkoholiku, so anketirani socialni delavci, patronažne sestre, delavci v kadrovske socialnih službah v podjetjih, komisije za socialno zdravstvena vprašanja pri krajevnih skupnostih, učitelji, mišičniki in drugi, največkrat odgovorili, da je potrebno zdravljenje alkoholika (454 odgovorov). Izmed teh jih 86 predlaga prisilno zdravljenje alkoholikov. Nekateri omenjajo ambulantno zdravljenje, bolnišnično zdravljenje in klube zdravljenih alkoholikov kot podaljšano obliko zdravljenja.

Med ostalimi oblikami pomoči, ki bi jo bilo potrebno nuditi alkoholiku najdemo še naslednje odgovore: zaposlitev, ureditev stanovanjskega vprašanja, vzdrževanje stikov, družbena denarna pomoč, oddaja v dom za stare, kar precejšnje število pa je tudi odgovorov: "ne vem".

Na koncu analize so tudi predlogi za reševanje problema alkoholizma v občini. Dan je predlog, naj se v občini ustanovi občinski koordinacijski odbor za boj proti alkoholizmu. Ta odbor naj bi na območju občine Ljubljana Moste-Polje postopno zgradil sistem za evidentiranje, odkrivanje in terapevtsko obravnavanje (medicinsko, socialno, psihološko itd.) alkoholikov. Skrbel bi tudi za pomoč družinam alkoholikov. Navzven bi sodeloval z vsemi odbori in organizacijami, ki se zavzemajo za borbo proti alkoholizmu. Pomembna naloga odbora bi bila tudi aktiviranje vseh samoupravnih teles v občini za boj proti alkoholizmu. Potreba po ustanovitvi odbora je velika, saj je analiza pokazala, da v občini gleda vsaka organizacija problem alkoholizma le iz svojega ozkega stališča in ga tudi rešuje predvsem individualno. Takšen pristop pa pogostokrat onemogoča celovit pregled nad problemom alkoholizma in njegovim reševanjem.

Drugi pomemben predlog je, naj se v občini ustanovi več klubov zdravljenih alkoholikov.

Tretji predlog pa je, naj se organizirajo tečaji ali seminarji

za vse tiste delavce, ki se pri svojem delu srečujejo tudi s problemom alkoholizma.

PRIPIS

Podali smo pregled najpomembnejših ugotovitev in predlogov omenjene analize. Čeprav so v metodologiji njene izdelave in interpretaciji rezultatov določene pomanjkljivosti, pa lahko analizo kot celoto ocenimo pozitivno saj daje dokaj celovit pogled na problem alkoholizma v občini. Bistvena ugotovitev je, da je pri anketiranih organizacijah evidentiranih 532 alkoholikov, ki potrebujejo določeno pomoč. Pri tem pa je seveda manj bistveno, ali zajema to število resnično vse alkoholike na območju občine. Nobenega dvoma ni o tem, da bo vsak alkoholik prej ali slej prišel v evidenco določenega organa ali organizacije, ko bo njegovo stanje takšno, da bo potreboval družbeno pomoč v katerikoli obliki. Pridobitev analize je ta, da se je pri zavodu za socialno delo ustvaril občinski register alkoholikov, ki ga bo ta zavod ob dobrem sodelovanju vseh organov, ustanov in organizacij v občini lahko v bodoče dopolnjeval in imel tako stalen neposreden pregled nad številom alkoholikov v občini in seveda, kar je še bolj pomembno, nad njihovim življenjem, delom in zdravljenjem. Tako jim bo lahko sam ali preko drugih ustreznih služb nudil potrebno pomoč. Vsi predlogi analize so sprejemljivi, stremeti je treba le, da se čimprej uresničijo.

Analizo je obravnaval svet za zdravstvo in socialno varstvo občine in skupščina občine (na seji obeh zborov dne 15/6-1972). Analiza je bila poslana 70 delovnim organizacijam, krajevnim skupnostim in drugim strokovnim službam ter družbenim organizacijam.

Na osnovi analize, ki je pokazala, da je v občini alkoholizem pereč družbeni problem, razprav na svetu in občinski skupščini, je zavod za socialno delo pripravil akcijski program boja proti alkoholizmu za območje občine Ljubljana-Moste-Polje, ki je vsklajen s predlogom republiškega akcijskega programa za boj proti alkoholizmu. Akcijski program je bil sprejet na seji skupščine občine in tako spada občina Ljubljana Moste-Polje med prve slovenske občine, ki so sprejele samostojen akcijski program za boj proti alkoholizmu. Nedvomno gre za to prav po-

sebna zasluga zavodu za socialno delo in še posebno direktorju zavoda Francu Lozinšku.

Zdi se nam, da bi mogla biti občina Ljubljana Moste-Polje v svojih prizadevanjih za preprečevanje in odpravljanje alkoholizma za zgled drugim občinam, kajti prepričani smo, da je le na ta način mogoče kaj dosti več storiti kot je bilo že storjeno na področju boja proti alkoholizmu na območju republike. Le če bomo posamična prizadevanja združili v celoto lahko upamo, da bomo kos alkoholizmu, temu negativnemu pojavu, ki zavzema v slovenskih in jugoslovanskih razmerah že prav strahoten obseg. Pri tem pa se vedno znova spominjamo besed dr. Janeza Ruglja, predstojnika Oddelka za zdravljenje alkoholikov v Škofljici pri Ljubljani, ki vedno znova opozarja, da se noben alkoholik ne more sam rešiti svoje bolezni, da je neizbežno zapisan propadu, če mu ne pomagamo in ga zopet dvignemo na človeka vredno življenje. Ko pogosto govorimo, da je cilj socialističnega humanizma človek, ne smemo pozabiti, da je tudi alkoholik človek, tudi tisti, ki raztrgan, umazan, kosmat, zanemarjen in ves smrdeč meri cesto ali leži onemogel v cestnem jarku, tudi ta je človek in naša dolžnost, poklicna in človeška je, da mu pomagamo. Pomagati mu moramo, da bo spet postal človek.

Poročila

AKCIJSKI PROGRAM

SLUŽBE SOCIALNEGA VARSTVA ZA ODPRAVLJANJE SOCIALNIH RAZLIK

Po 3. konferenci Zveze komunistov Slovenije, posvečeni odpravljanju socialnih razlik med ljudmi in po oblikovanju Akcijskega programa Izvršnega sveta SR Slovenije, je Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo posređoval socialni službi več predlogov, kako naj se loti nekaterih najbolj nujnih nalog. Sekretariat je dal še posebno vzpodbudo za izdelavo občinskih akcijskih programov na področju socialnega varstva na posvetih z delavci občinskih socialnih služb koncem maja in v začetku junija 1972, ko jim je v oporo predložil svoj program.

Ob koncu leta je sekretariat želel dobiti vpogled, kako so se občinske socialne službe vključile v aktivnosti za preprečevanje socialnih razlik med ljudmi, saj zavisi od ocene te aktivnosti v precejšnji meri tudi usmeritev sekretariatove dejavnosti v letu 1973. Zato je koncem oktobra zaprosil oddelke za splošne in družbene službe, v okviru katerih deluje socialna služba v večini občin in centre za socialno delo za kratko poročilo o njihovi dejavnosti ali pa akcijski program, če so ga pripravili in poročilo o tem, kako se program izpolnjuje.

UGOTOVITVE

Na vabilo, naj pošljejo svoje akcijske programe ali pa poročilo, kako se je socialna služba vključila v dejavnosti za odpravo socialnih razlik, se je odzvalo 23 občin, to je dobra tretjina. Odziv je bil torej slab, vendar odgovorov ne bi smeli imeti za nereprezentativne, saj so v samoizbranem vzorcu občin, ki so odgovorile tako razvite kot nerazvite občine, torej občine z razvito in nerazvito socialno službo. Odgovori omogočajo dokaj realno oceno, kaj so občine doslej storile. Od 23 občin sta samo dve - Grosuplje in Šentjur izdelali poseben akcijski program za področje socialne službe, v sedmih - Kočevje, Laško, Ljubljana-Bežigrad, Center in Šiška, Slovenske konjice in Trebnje so bile tiste naloge, ki zadevajo področje socialnega varstva, vključene v akcijski program občinske skupščine, v osta-

lih občinah pa poseben program ni bil izdelan, ker so bile naloge, ki bi sicer sodile v akcijski program, že zajete v program dela službe za tekoče leto. Pripomniti je namreč treba, da je dejavnost socialnega varstva že po svoji naravi prežeta z ukrepanjem, ki skuša posredno ali neposredno ublaževati tudi posledice slabega socialnega položaja in da je torej tudi tam, kjer posebnega programa, tudi v smislu aktivistične poživitev aktivnosti, niso pripravili, delo teklo v smeri, ki je bila podana z akcijskim programom za odpravljanje socialnih razlik. V tem je verjetno potrebno videti tudi razlago, zakaj je tako malo občin pripravilo poseben program. Seveda pa je poleg tega vplivalo najbrž tudi to, da je akcijski program za odpravljanje socialnih razlik usmerjen predvsem v področje aktivne socialne politike (stanovanjska politika, politika zaposlovanja in dohodka itd.), manj pa so v ospredju paliativni ali kurativni ukrepi, ki so pri prizadevanju za odpravo posledic socialnih razlik predvsem na razpolago službi socialnega varstva.

Odgovore je mogoče po njihovi vsebini razporediti v tri skupine: V prvo lahko uvrstimo ukrepe s področja varstva otrok in družine, v drugo tiste, ki se nanašajo na varstvo odraslih, poleg tega pa so poročale občine tudi o drugih aktivnostih, ki jih ne moremo uvrstiti v ti dve skupini.

a) Ukrepi za izboljšanje varstva otrok in družine

Na prvem mestu med ukrepi, ki jih je socialna služba uvrstila med tiste ukrepe za odpravljanje socialnih razlik, ki sodijo v področje varstva otrok in družine, je pomoč kmečkim otrokom iz socialno ogroženih družin. Vsaj dva razloga se ponujata za razlago, zakaj se je pomoč kmečkim otrokom uveljavila na prvem mestu. Najprej gre verjetno za dejansko novo področje angažiranja socialne službe, ki ga je odprla Republiška skupnost otroškega varstva s svojo odločitvijo, da bo pomagala vsem otrokom ne glede na socialni status. Spričo dosedanjega podrejenega položaja kmečkega stanu glede socialnih pravic pomeni prav gotovo dodeljevanje denarnih pomoči kmečkim - za sedaj še samo socialno ogroženim otrokom - pomemben napredek ne samo v praktičnem položaju teh otrok, pač pa tudi v prizadevanjih za večjo socialno pravičnost. Zaradi tega je socialna služba doživela angažiranje pri tej novosti kot posebej pomembno. Poleg tega pa sta tudi obseg in zahtevnost dela v zvezi s postopkom za uveljavitev pravice do denarne pomoči vplivala na sklep, da

je bilo to delo najpomembnejše.

Socialna služba je nadalje posvetila posebna prizadevanja izboljšanju vzgojno-varstvenih pogojev otrok. Tu gre predvsem za razširitev kapacitet, uvedbo diferencirane oskrbnine, regre-siranje prehrane, torej za vrsto dejavnosti, ki jih socialna služba opravlja za potrebe in pogosto tudi v okviru skupnosti otroškega varstva. Pripomniti je treba, da te dejavnosti ne pomenijo novosti ali posebne prenovitve v zvezi z akcijskim programom za preprečevanje socialnih razlik, pač pa so le del že dlje časa trajajoče in povsem običajne dejavnosti. Redkeje pa so se v okviru dejavnosti varstva otrok in družine bavile socialne službe z izboljševanjem in širjenjem rejništva, organizacijsko klimatskega zdravljenja, s "problematičnimi" družinami itd.

b) Ukrepi za izboljšanje varstva odraslih

Na prvem mestu med ukrepi, ki so jih občine navedle v okviru tistih, s katerimi so delovale v smislu smotrov akcije za odpravo socialnih razlik pri odraslih, je pristop k družbenemu dogovoru o denarnih pomočeh. Prav gotovo je bil družbeni dogovor, ki ga je zasnoval naš sekretariat, eden izmed najpomembnejših uspehov na področju socialnega varstva v lanskem letu, čeprav njegova določila še vedno ohranjajo v primerjavi z življenskimi stroški prenizke denarne zneske. Vendar se je prvič zgodilo, da je tudi širša družbena skupnost podprla obveznosti občin na področju socialnega varstva, hkrati pa je dogovor pripeljal do večje izenačitve višine denarne pomoči med občinami in s tem do večje izenačitve v tej socialni pravici. Zaradi vsega tega je družbeni dogovor o denarnih pomočeh dobil v prizadevanjih socialne službe za izboljšanje njene pomoči najbolj potrebnim, ki so najpogosteje ovirana zaradi pomanjkanja denarja posebno mesto, čeprav najbrž velja, da povečanje denarnih pomoči ni toliko ukrep, ki naj bi odpravljal socialne razlike, pač pa običajen ukrep za izboljšanje socialnega varstva tistih skupin prebivalstva, pri katerih so se iz najrazličnejših vzrokov pogojene socialne razlike že uveljavile in je njihov realni ekonomski in najpogosteje tudi družbeni status najnižji.

Na pomembno mesto pri prizadevanjih za zmanjšanje socialnih razlik so socialne službe uvrstile svojo aktivnost za izboljšanje položaja ostarelih oseb. Res je, da lahko pride do raz-

lik v socialnem položaju tudi zaradi zmanjšanih sposobnosti ljudi, torej posredno zaradi starosti, vendar smo najbrž upravičeni trditi, da ni šlo za neko novo usmeritev v delu, pač pa za ohranitev in kvečjemu okrepitev aktivnosti, ki jo je sekretariat iniciral (in kasneje prevzela SZDL) že pred dobrimi dvema leti. Zato je na seznamu teh aktivnosti zaslediti npr. popis ostarelih oseb, organizacijo soseske pomoči, sanacije in gradnje domov za ostarele, izdelavo analiz o potrebah ostarelega prebivalstva, uvedbo stražniške službe na domu, angažiranje KS za organizacijo pomoči na domu, torej vrsto dejavnosti, ki jih vsebuje program razvoja socialnega varstva za ostarele. Te naloge so prav gotovo v pomembni meri zaposljevale socialno službo v preteklem letu, tako da je tudi njihovo dožemanje dejavnosti na področju preprečevanja ali odpravljanja posledic socialnih razlik pod vplivom te dominantne usmerjenosti. Zato drugih ukrepov v okviru tega področja dela niti ne navajajo. Nekoliko enostranska nameritev pa je tudi razumljiva, če vzamemo v obzir delovne in materialne možnosti, ki so dane socialni službi. Razumljivo je tudi, da je v primeru, ko postane neka socialno varstvena aktivnost - to pa je bil slučaj z prizadevanji za izboljšanje varstva ostarelih - zadeva, pri kateri sodeluje tudi širša javnost, tako aktivnost toliko bolj sprejeta kot posebej pomembna.

Poleg aktivnosti, navedenih doslej, pa so poročale občine, da so se v okviru svojih prizadevanj za zmanjšanje socialnih razlik v preteklem letu lotile tudi drugih ukrepov, npr.: bolj intenzivno začele z akcijami proti alkoholizmu (najpogosteje tako, da so sodelovale pri ustanovitvi kluba zdravljenih alkoholikov), valorizirale borčevski dodatek, razširile obseg štipendiranja in valorizirale štipendije, znižale davčna bremena socialno ogroženim kmetom, pripravile akcijski program stanovanjske izgradnje, okrepile dejavnost socialne službe v krajevnih skupnostih in vlogo humanitarnih organizacij. Opaziti je, da so navedene tudi aktivnosti, ki sodijo v sklop širše socialno politične usmeritve ali pa predstavljajo že običajno rutino pri delu socialne službe, torej del že vpeljanih socialno-varstvenih ukrepov. Nova usmeritev je opazna le glede sodelovanja socialne službe pri načrtih za stanovanjsko izgradnjo in drugačnega načina delovanja v zvezi s problematiko alkoholizma. Vendar lahko kljub temu zaključimo, da se je pričela socialna služba baviti intenzivneje kot doslej s širšimi socialno-političnimi vprašanji v občini, kar je seveda

predvsem odraz stopnje organiziranosti in ustrezne delovne usposobljenosti služb v občinski upravi za celovito lotevanje socialno političnih problemov.

Osnovni vtis, ki ga zapuščajo poročila občinskih socialnih služb o tem, kako so se vključile v dejavnosti za odpravo socialnih razlik je, da ni opaziti akcij, ki bi jih služba zasnovala sama zase. Izvirnih pobud, ki bi lahko obogatile v forumih sprejeto aktivnost, ni bilo: občinska socialna služba je predvsem praktično uresničevala zamisli in pobude, ki so nastale izven nje, čeprav najpogosteje na osnovi opažanj, ki jih je ona posredovala. Res pa je, da je lani začeta aktivnost za odpravljanje socialnih razlik, čeprav je imela v določeni meri značaj kampa- nje, delovala zelo ohrabrujoče na dotedanja prizadevanja social- ne službe. Zlasti je pri tem pomembno, da je dobila služba tudi denarno pomoč iz osrednjih republiških virov, npr. za povečanje denarnih pomoči iz republiškega proračuna, za pomoč socialno ogroženim kmečkim otrokom iz fondov Republiške skupnosti otroš- kega varstva, saj so s tem postale pobude tudi praktično ures- ničljive in ne, kot je bil pogosto to primer doslej, volunta- ristični aktivizem. Zato smo upravičeni trditi, da bo nadalj- nja aktivnost socialne službe pri preprečevanju posledic so- cialnih razlik možna le, če bo še vnaprej dobivala primerno finančno in družbeno podporo. To pa pomeni, da bi moral biti zagotovljen ne samo dosedanji nivo pomoči, ki jo nudi, pač pa tudi dvig te pomoči na stopnjo, ki jo zahteva socialna pra- vičnost v urejeni družbi. V tem je treba tudi videti trajno na- logo socialne službe v zvezi z odpravljanjem posledic socialnih razlik, pa tudi osnovno usmeritev vseh, ki naj bi ji omogočili uspešno opravljanje te naloge.

T.B.

Vesti

DRUGI SEMINAR O RAZISKOVANJU V SOCIALNEM DELU NA VIŠJI ŠOLI ZA SOCIALNE DELAVCE

Na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani je bil v času od 27/2 do 1/3-1973 drugi nadaljevalni seminar o raziskovanju v socialnem delu. Udeležilo se ga je okrog 30 socialnih delavcev z raznih področij dejavnosti. Program je obsegal naslednje teme: "Načela in metode zbiranja empiričnih podatkov", "Opazovanje kot metoda raziskovanja v socialnem delu", "Anketa in intervju kot raziskovalni metodi v socialnem delu", "Ročna obdelava vprašalnika".

Oblika dela je bila podobna kot pri prvem seminarju, čeprav se je drugega udeležilo še enkrat več socialnih delavcev kot prvega. Celotna snov je bila razdeljena na tematske celote. Vsako dopoldne ali popoldne so udeleženci posvetili eni tematski celoti in sicer tako, da je krajši vaji ali demonstraciji sledila diskusija, tej pa predavanje. Del dejavnosti je potekal v malih skupinah (po pet članov), del pa v plenumu.

Udeleženci so za vajo v okviru seminarja izdelali vprašalnik o podiplomskem izobraževanju in še posebej o izobraževanju s področja metod raziskovanja. Vprašalnik so tudi sami izpolnjevali. Objavljamo nekaj zanimivejših odgovorov iz te ankete, ki jo je izpolnjevalo 27 udeležencev.

Vsi udeleženci menijo, da potrebujejo dodatno strokovno izpolnjevanje pri svojem praktičnem delu. Štiri petine menijo, da ni dovolj organiziranih seminarjev podiplomskega izobraževanja. Menijo, da se takih seminarjev lahko udeležujejo. Menijo tudi, da so bili seminarji, ki so se jih do sedaj udeležili, vsebinsko dobro izbrani; nekateri menijo, da so bili le delno dobro izbrani, nihče pa ni navedel, da niso bili dobro izbrani. Seminarji se zde večini zanimivi in koristni pri praktičnem delu. Večina (dve tretjini) meni, naj bi bili seminarji stalni. Vsi menijo, naj izobraževanje organizira Višja šola za socialne delavce, morda v povezavi z drugimi ustanovami. Zavzeli so

se predvsem za dvodnevne ali večdnevne seminarje, dodali pa so, da je oblika pač odvisna od vsebine. O tem, kje naj bo izobraževanje organizirano, so mnenja precej različna: večina je za Ljubljano, precej je navedlo razne letoviške kraje, nekateri pa regionalne centre.

Vsi so odgovorili, da njihovo delovno mesto zahteva vsaj občasno raziskovalno delo, vendar dve petini udeležencev do sedaj še nista opravili nobene raziskave. Raziskave so izvedli o rejništvu, o prestopništvu, otroškem varstvu, skrbništvu, o varstvu starih, o alkoholizmu, družbeno denarnih pomočeh itd. Polovica teh, ki so raziskovali, so opravili raziskavo v sodelovanju z drugimi strokovnjaki. Med težavami, na katere so naleteli pri izvedbi raziskave je večina navedla pomanjkanje znanja za raziskovalno delo. Znanje prvega seminarja o raziskovanju so uporabili le nekateri, predvsem zato, ker pravijo, da ni bilo prilike za raziskovanje. Menijo pa, da bodo lahko uporabili svoje znanje pridobljeno na drugem seminarju. Razen enega so tudi vsi odgovorili, da so pripravljeni sodelovati na prihodnjem seminarju s tega področja.

Sestav udeležencev je bil takle: 27 je diplomiranih socialnih delavcev, trije drugih usmeritev. Dvajset jih je bilo študiralo na višji šoli za socialne delavce kot redni študentje, 4 pa izredno. Petnajst je zaposlenih v centrih za socialno delo, devet v občinskih upravnih organih, dva v gospodarstvu, eden v šolstvu.

Prihodnji seminar bo verjetno jeseni, posvečen pa bo metodam obdelave in prikazovanja podatkov.

B.M.

PROGRAM DOPOLNILNEGA IZOBRAŽEVANJA SOCIALNIH DELAVCEV V ŠOLSLEM LETU 1972/73

Po statutu Višje šole za socialne delavce v Ljubljani (v nadaljevanju VŠSD) je na šoli organizirana posebna enota - Center za strokovno izobraževanje kadrov za socialno delo (Izobraževalni center), ki ima naslednji temeljni nalogi:

1. organizira, skrbi in vodi izredni študij za študente po programu pouka, ki ga sprejme pedagoški svet šole,
2. organizira, skrbi in vodi dopolnilno strokovno izobraževanje
 - diplomiranih socialnih delavcev,
 - upravnih delavcev, ki delajo na področju socialnega varstva,
 - drugih strokovnih delavcev, ki pri svojem delu potrebujejo znanja iz področja socialnega dela (prosvetni delavci, zdravstveni delavci, delavci v kadrovsko socialnih službah gospodarskih organizacij itd.),
 - "prostovoljnih socialnih delavcev", ki delajo v raznih društvih, v družbenih organizacijah, v krajevnih skupnostih, v politično izvršilnih organih s področja socialnega varstva itd.

V tem okviru je Izobraževalni center (ustanovljen je bil leta 1963) v preteklih letih organiziral vrsto tečajev, seminarjev in tudi posvetovanj za različne delavce po stroki, največ pa za diplomirane socialne delavce, ki delajo na področju socialne politike.

Samo redni študij ne more zagotoviti za delo v praksi dovolj kvalitetne ravni strokovnosti, zlasti ker se danes prav vse stroke stalno razvijajo. Zato mora vsak strokovni delavec bodisi sam skrbeti za strokovno izobraževanje (individualni študij) ali pa določene institucije prevzemajo iniciativo za organizacijo skupinskega ali individualnega izobraževanja strokovnih delavcev. Današnji tempo družbeno ekonomskega razvoja v Jugoslaviji, zlasti pa še uveljavljanje socialnega dela kot stroke, nujno zahteva, da Izobraževalni center kontinuirano skrbi za dopolnilno permanentno strokovno izobraževanje socialnih delavcev. Dejstvo, da družbene potrebe po strokovnih delavcih na področju socialne politike stalno naraščajo (že zaradi velikih sprememb v družbeno ekonomski strukturi naše družbe) sili Izobraževalni center, da vodi evidenco in skrb o temah, vidikih, načinih in oblikah ter o organizaciji seminarjev za dopolnilno strokovno izobraževanje socialnih delavcev. Zato je Izobraževalni center v sedanjem času v vsebinskem pogledu usmerjen predvsem na sledeče naloge:

1. organizira, skrbi in vodi seminarje, ki jih naročajo družbene

službe in gospodarske organizacije za svoje strokovne delavce,

2. organizira, skrbi in vodi seminarje za podiplomsko strokovno izobraževanje socialnih delavcev posebej za področje družbenih služb in posebej za področje gospodarstva,
3. organizira, skrbi in vodi seminarje, na katerih se socialni delavci specializirano strokovno izobražujejo za področje šolstva, zdravstva, socialnega varstva, socialne politike v gospodarskih organizacijah itd.,
4. organizira, skrbi in vodi seminarje za strokovne delavce, ki delajo na področju socialne politike ali kako drugače sodelujejo v aktualnih družbenih akcijah.

Dosedanji program dopolnilnega strokovnega izobraževanja socialnih in drugih strokovnih delavcev na področju socialne politike je le okviren. Postopoma, toda sistematično bo treba pripraviti posebne kompleksne programe za podiplomsko in specializirano strokovno izobraževanje diplomiranih socialnih delavcev. Čeprav še nimamo takih posebnih kompleksnih programov za podiplomsko in specializirano strokovno izobraževanje socialnih delavcev, je ob tem vendar-le potrebno ugotoviti, da se deloma že izvaja program za specializirano strokovno izobraževanje socialnih delavcev za področje šolstva in da je za podiplomsko in specializirano strokovno izobraževanje socialnih delavcev potrebno že v sedanjem času organizirati seminarje vsaj za tiste teme, za katere lahko seminarje organiziramo. Z nekaterimi predmetnimi profesorji VŠSD v Ljubljani, kakor tudi z nekaterimi diplomiranimi socialnimi delavci s terena, pa tudi s sekcijo za socialno delo v gospodarstvu pri Društvu socialnih delavcev Slovenije ter upoštevajoč družbene potrebe (sedanje) in šolske možnosti, je že dogovorjen parcialni program podiplomskega in specializiranega strokovnega izobraževanja socialnih delavcev v tekočem šolskem letu. Do prihodnjega šolskega leta bo izobraževalni center pripravil predlog za posebne kompleksne programe za podiplomsko in specializirano strokovno izobraževanje socialnih delavcev, kakor tudi pravno ureditev tega problema. Teme, ki so vključene v parcialni program so razdeljene na teme, ki so zanimive za večino socialnih delavcev, torej ne glede na specializirano usmerjenost socialnega delavca in na teme s specializirano usmerjenostjo.

Parcialni program za podiplomsko in specializirano strokovno izobraževanje socialnih delavcev obsega te-le teme:

1. 1 Raziskovanje v socialnem delu
1. 2 Intervju
1. 3 Socialno delo v klubih zdravljenih alkoholikov

2. 1 Kadrovanje - postopki o pridobivanju kadrov, izboru in razvrščanju kadrov
2. 2 Oblikovanje delovnih mest, sistemizacija delovnih mest, profili itd.
2. 3 Vrednotenje dela, nove metode vrednotenja dela, vsklajevanje s samoupravnimi sporazumi
2. 4 Izobraževanje v delovni organizaciji
2. 5 Planiranje kadrov
2. 6 Kadrovska evidenca, personalni list, dosje, sodobna obdelava podatkov
2. 7 Metode diagnosticiranja pri delu z vzgojno zanemarjenimi mladoletniki
2. 8 Specialne teme za socialno delo v šolstvu
2. 9 Seminarji za pripravo strokovnega izpita za socialnega delavca (posebni del).

Verjetno bo že v tekočem šolskem letu dopolnjen program s temami iz naslednjih področij:

1. Delovna razmerja
2. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje
3. Družbeni dogovori - samoupravni sporazumi
4. Rodbinska zakonodaja
5. Planiranje družine
6. Izkoriščanje prostega časa.

Izobraževalni center ima torej velike naloge, ki jih bo mogoče izvršiti le, če bo pri svojem delu angažiral ne samo pedagoške delavce VŠSD, ampak tudi pedagoške delavce drugih šol ter znanstvene in strokovne delavce raznih institucij, ki naj bi postali stalni sodelavci Izobraževalnega centra. Izobraževalni center bo v prihodnje posvetil več pozornosti propagandi in agitaciji za dopolnilno strokovno izobraževanje med socialnimi in

drugimi strokovnimi delavci, ki kakor koli delajo na področju socialne politike.

I.J.

ORGANIZACIJA IZREDNEGA ŠTUDIJA NA VIŠJI ŠOLI ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI

Na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani (v nadaljevanju VŠSD) je bil prvič organiziran izredni študij v šolskem letu 1958/59. Tedaj se je vpisalo 22 izrednih študentov. V naslednjih sedmih letih je število vpisanih študentov postopoma naraščalo. V šolskem letu 1965/66 se je vpisalo 95 izrednih študentov. V naslednjih letih se je število postopoma zmanjševalo. Do druge kulminacije letnega vpisa v izredni študij je prišlo v šolskem letu 1972/73, v katerem se je vpisalo 127 izrednih študentov. Do šolskega leta 1971/72 se je v izredni študij vpisalo 724 študentov (v redni študij pa 1019), od tega v oddelek za družbene službe 453 (v redni študij 642) in v oddelek za gospodarstvo 271 (v redni študij 377) študentov. Razmerje med oddelkoma je 63 % : 37 % v korist oddelka za družbene službe. Podobno razmerje je tudi pri rednem študiju, ki je 64 % : 36 % v korist oddelka za družbene službe. Pri izrednem študiju je velik osip študentov, ki se glede na letni vpis giblje od 85 - 92 %. V vrstah rednih študentov pa je osip mnogo manjši.

V statutu VŠSD je v 28. členu rečeno, da: "Šola organizira pouk za izredne študente po programu, ki ga določi pedagoški svet šole. Program obsega predavanja, seminarske naloge, vaje, kolokvije, konzultacije in druge načine pomoči za izredne študente po posameznih predmetih oz. letnikih", Nadalje je v 29. členu statuta rečeno: "Izredni študenti morajo opraviti vse obveznosti v skladu s programom, ki ga določi pedagoški svet šole za izredne študente".

Ker so izredni študentje med študijem v rednem delovnem razmerju, ne morejo obiskovati predavanj, seminarjev, vaj in

koristiti drugih oblik pouka, ki so namenjeni rednim študentom. Zato se za izredne študente organizira pouk v drugih, posebnih oblikah. V dosedanji organizaciji pouka za izredne študente so prevladovali tečajji, ki so trajali največ šest zaporednih dni. Na tečajjih so predavali predmetni profesorji tistih predmetov, ki so skupni za oddelek za družbene službe in za oddelek za gospodarstvo (Sociologija, Politična ekonomija in Ekonomika SFRJ, Socialna politika, Metodika socialnega dela, Psihologija in Raziskovanje v socialnem delu). Le za Socialno politiko in Metodiko socialnega dela sta bila organizirana po dva tečaja. Za nekatere druge predmete je bilo določenih le nekaj ur, v katerih je predmetni profesor dal le krajši pregled predmeta, nadalje je dal nekatera navodila za študij in obvezno in neobvezno literaturo, medtem ko nekateri predmeti sploh niso bili vključeni v tečaje ali druge oblike pouka.

V organizaciji pouka za izredne študente bi bilo potrebno doseči večjo aktivnost samih študentov, več neposrednih stikov med študenti in predmetnimi profesorji in šolo, več znanja študentov pri kolokvijih in posebno izpitih, kar je temeljni smoter vsakega študija na višji in visoki šoli. Šola se je odločila za naslednje spremembe v organizaciji pouka za izredne študente:

1. Seminarji za skupino predmetov se bodo organizirali kot oblika pouka za izredne študente, v daljšem časovnem obdobju, tudi do 2 mesecev. Pouk za izredne študente bo redno vsak petek popoldne (4 ure) in vsako soboto dopoldne (6 ur), torej na teden lo ur. V času pouka naj bi izredni študent od petka do petka opravil doma določene naloge (seminarske naloge, vaje, individualni študij določenih poglavij, o katerih naj bi se v naslednji uri pisal kolokvij itd.). Med poukom bodo predmetni profesorji posvetili posebno pozornost in skrb tistim poglavjem in kategorijam predmeta, ki po svoji naravi zahtevajo posebno, poglobljeno in temeljito razlago. Izredni študent naj čimprej pride do spoznanja, kaj je bistvo kategorije, kaj pa je ilustracija, torej prek pouka naj se ga usposobi za samostojno individualno delo, za individualni študij. Ob tem bodo šola in predvsem predmetni profesorji težili tudi k drugim, sodobnejšim oblikam pouka, s katerimi bi izrednega študenta prisiljevali k študiju. Med izrednimi študenti in predmetnimi profesorji bodo ustvarjeni bolj neposredni stiki.

Po novi shemi organizacije pouka za izredni študij bi bilo 264 ur predavanj in uvodnih razgovorov, medtem ko je bilo po dosedanji organizaciji pouka le med 80 in 120 urami. Verjetno bo potrebno razmišljati, kako bi čim bolj podaljšali časovni interval, v katerem bi se pogosteje srečevala izredni študent in predmetni profesor v času pouka. In tudi: kako bi čim bolj skrajšali časovni interval med poukom in kolokvijem oz. izpitom.

Za vsakim seminarjem je predviden čas za pripravo na kolokvij oz. na izpit. Vsi seminarji so že vnaprej točno, datumsko določeni do zaključka študija na VŠSD. Kolikor bi se izredni študentje držali programa pouka, tedaj bi lahko v treh in pol letih končali svoje študije na šoli. Tako bi bil izredni študij le za eno leto daljši kot redni študij. Izredni študent bo torej vnaprej vedel koliko časa traja izredni študij, kdaj ima ^{za} posamezne skupine predmetov seminar, torej predavanja in uvodne razgovore, kakor tudi kdaj mora opraviti kolokvij oz. izpit. Posameznim, izredno nadarjenim, sposobnim in pridnim izrednim študentom bo treba omogočiti, da lahko študij končajo pred predvidenim rokom.

2. Predmetni profesorji na VŠSD bodo točno določili dan v mesecu (npr. prva sreda v mesecu, drugi četrtek v mesecu), ko lahko izredni študent pride na VŠSD, da bi opravil kolokvij ali izpit. Za podobno organizacijo gre tudi pri določanju govorilnih ur za redne in izredne študente. Vsak predmetni profesor bo točno določil čas, ko je "na razpolago" rednemu in izrednemu študentu za razgovor, za pojasnila, navodila in tudi za tolmačenje določenih vprašanj, problemov, na katere je redni ali izredni študent "naletel" pri individualnem študiju, pri pripravi za kolokvij ali izpit.

I.J.

POJAV IN PROBLEM NARKOMANIJE MED MLADINO V SR SLOVENIJI

Republiški sekretariat za notranje zadeve je za sejo komisije za izvrševanje vzgojnih ukrepov, ki deluje pri Republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo pripravil poročilo o pojavu in problemu narkomanije med mladino v SR Sloveniji. Iz tega poročila povzemamo nekatere ugotovitve. Poročilo je bilo izdelano junija 1972 leta.

Enako kot v drugih civiliziranih državah po svetu, se tudi pri nas med mlado populacijo nismo mogli ogniti pojavu narkomanije, ki zajema iz leta v leto večji obseg in s tem seveda pridobiva na pomembnosti, žal v njenem negativnem pomenu.

Pojav narkomanije na našem območju je v bistvu kopija oblik, ki so se že pred leti pojavile v ZDA in drugih visoko razvitih državah. Določen odstotek narkomanije pri nas je v bistvu le transformacija neke vrste mondenega pojava, saj zasledimo narkomanijo najbolj pogosto med mladino od 16 do 25 leta.

Pojav narkomanije je pritegnil pri nas pozornost šele pred nekaj leti, zato ne razpolagamo s podatki, ki bi osvetlili dejansko stanje na tem področju. Preko Slovenije gredo številni kanali tihotapcev mamil, zato nastajajo tudi pri nas vedno nove točke prodaje mamil, zato lahko sklepamo, da se bodo negativne posledice pokazale pri nas v prihodnjih nekaj letih. Vsi danes pri nas evidentirani narkomani so bili ugotovljeni le ob preganjanju nedovoljene trgovine in razpečevanja mamil, zato številčni podatki ne prikazujejo dejanskega stanja razširjenosti pojava narkomanije pri nas.

Vendar že zbrani podatki kažejo, da je pojav narkomanije med mladino v Sloveniji najbolj razširjen na območju Ljubljane in Maribora, na ostalih območjih pa so bili zaznamovani le posamezni primeri in še to večina v obliki tabletomanije.

Organi za notranje zadeve so v Ljubljani v nekaj mesecih zabeležili preko loo uživalcev mamil, zlasti hašiša in marihuane ter v zadnjem času LSD. Do sedaj na ljubljanskem območju ni

bilo primerov uživanja močnejših mamil morfija in heroina, izredno naglo pa se širi pojav topljenja kodeina v vodi in vbrizgavanje pridobljene raztopine v žile.

(Iz zbranih podatkov se da zaključiti, da se uživanje mamil pojavlja in širi zlasti med mladino, ki prestopa iz osemletke v najrazličnejše srednje in strokovne šole in med študenti, kjer so najštevilneje zastopani slušatelji filozofske in pravne fakultete. Največji odjemalci mamil pa so dijaki ljubljanskih gimnazij ter srednjih strokovnih in poklicnih šol.

(Na območju Maribora je približno 170 mladih ljudi, ki uživajo mamila, od teh pa se jih 25 ukvarja tudi s tihotapljenjem in preprodajo. Sorazmerno visok je tudi odstotek uživalcev kodeina.

Za Ljubljano in Maribor je ugotovljeno, da mladina uporablja za omamljanje kodein, zato so delavci javne varnosti v SR Sloveniji enotnega mnenja, da bi kodein, ki je priznan kot narkotik, smeli izdajati izključno na recept, zlasti, ker vsi mladi uživalci kodeina zaradi naglo povečane tolerance organizma na mamilo, že v krajšem času preidejo na uživanje močnejših narkotikov.

V letni sezoni pa se širi topljenje in vbrizgavanje surovega opija, ki po zbranih podatkih izvira iz Makedonije, od koder ga prinašajo sezonski delavci, ki so preko poletja zaposleni v Sloveniji.

Poročilo med drugim ugotavlja naslednje:

- v svetu je narkomanija značilna za velika mesta, pri nas pa je prodrla tudi na periferna območja republike, k čemur pripomorejo zlasti potujoči hipiji, ki se preživljajo s prodajo mamil in naši študentje, ki so spoznali mamila v Ljubljani in Mariboru in jih po povratku širijo v svojem kraju;
- veliko večino prekupčevalcev in često uživalcev mamil predstavljajo mladi nezaposleni ljudje, ki s preprodajo slutijo hiter in lahek zaslužek;
- v nekaterih primerih se je izkazalo, da gre za "lažne alarme", ko so se razširjale govorice o izredno številnem pojavu pre-

prodaje mamil, izkazalo pa se je, da so bile novice neutemeljene ali vsaj močno potencirane;

- v zadnjem času narašča število mladih, ki jih odpuščajo iz službe v JLA ko ugotovijo, da so že zasvojeni narkomani, ki mamilo in brizgalke prinesejo s seboj in mamilo eventuelno tudi širijo med ostalimi vojaki;
- značilni za Slovenijo so tudi primeri takoimenovane sublimirane narkomanije, ko mladina uživa v večjih količinah najrazličnejše tablete (zlasti barbiturate) skupaj z alkoholom, kar daje podoben učinek kot uživanje ustrezne količine pravega mamila;
- pri odkrivanju prekupčevalcev in uživalcev mamil predstavljajo določeno oviro tudi starši prizadete mladine, ki zaradi nepoučenosti in čuvanja ugleda svoje družine prikrivajo uživanje mamil, namesto, da bi sodelovali z ustreznimi institucijami pri odkrivanju in pravočasnem ukrepanju proti mladoletniku. Problem varovanja ugleda je zlasti prisoten pri dobro situiranih družinah s "priznanim" družbenim ugledom, te družine pa so po drugi strani s problemom narkomanije po dosedanjih ugotovitvah najbolj prizadete, saj je z zagotovljeno življensko eksistenco in dobrimi materialnimi pogoji mladim šele omogočeno, da se lahko soočijo z mamili;
- mladino bi bilo potrebno seznanjati z nevarnostjo pojava uživanja mamil, staršem pa dati o problemu ustrezne informacije in navodila, kdaj in kako reagirati v ogroženih situacijah, ki se bodo nedvomno vse češče pojavljale med našo mladino.

PRIPIS UREDNIŠTVA

V uvodu omenjena komisija za izvrševanje vzgojnih ukrepov je sprejela sklep, da je potrebno proučiti vprašanje proste prodaje kodeina in astma cigaret, ker mladina ta sredstva uporablja za drogiranje. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je že predlagal pristojnim zveznim organom, da se prepove prosta prodaja kodeina in astma cigaret.

Pri Glavnem odboru RK Slovenije se ustanavlja mladinsko giba-

nje za prewencijo narkomanij. Gibanje bo imelo svoje klubske prostore v stavbi RK Slovenije na Mirju 19 v Ljubljani. Na prošnjo pripravljalnega odbora za ustanovitev mladinskega gibanja za denarno pomoč pri opremljanju klubskih prostorov je republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo dodelil znesek 5.000 din in enak znesek je gibanju dodelil tudi Koordinacijski odbor SRS za boj proti alkoholizmu in narkomanijam. Tako so podani osnovni materialni pogoji za ustanovitev in delovanje gibanja, ki nastaja na podlagi tesnega sodelovanja med Psihiatričnim dispanzerjem Klinične bolnišnice za psihiatrijo v Ljubljani in CK Zveze mladine Slovenije. Mladinskemu gibanju za prewencijo narkomanij želimo veliko uspeha.

F.B.

Odmevi

NA ROB ČLANKA "SOCIALNA DEJAVNOST V KRAJEVNI SKUPNOSTI"

V prejšnji številki Vestnika delavcev na področju socialnega dela (št. 5-6/72) je Nevenka Krošl v svojem članku "Socialna dejavnost v krajevni skupnosti" dokaj temeljito opisala delokrog krajevne skupnosti na socialnem področju. V članku uporablja avtorica določene izraze, ki so bolj ali manj udomačeni med socialnimi delavci, kljub temu pa imamo ob njih določene pomisleke. Naša razprava se nanaša na dva taka izraza in sicer "prostovoljni socialni delavec" in "pravna pomoč", ki jo naj bi nudil socialni delavec občanom.

1. Avtorica podaja sledečo definicijo: "Prostovoljni socialni delavci so občani, ki živijo s svojo okolico in zaznavajo probleme, ki se porajajo v njihovi bližini. Te probleme najhitreje javljajo krajevni skupnosti, to je socialnemu delavcu ali drugim članom socialne komisije" (str. 7).

a) V definiciji nas najprej moti pojem "prostovoljni socialni delavec". Res je, da je bil ta pojem nekaj časa pri nas udomačen, vendar se nam zdi, da ni najboljši in bi ga bilo zato treba opustiti iz strokovnega izrazoslovja. Menimo, da kakor ni mogoče uporabljati pojmov "prostovoljni zdravnik", "prostovoljna medicinska sestra", "prostovoljni pedagog", po enaki logiki tudi ni mogoče uporabljati pojma "prostovoljni socialni delavec". Pojem "socialni delavec" je namreč strokovni naslov, ki si ga oseba pridobi po končani višji šoli za socialne delavce in se ji ta naslov prizna z ustrezno diplomom. Kdor nima take diplome, ne more uporabljati tega naslova, ne glede na dodano besedico "prostovoljni" (glej zakon o strokovnih naslovih, Ur.l.SRS, št. 21/71, točka 13, 2.člen).

Strokovnega naslova si nihče ne more pridobiti brez ustreznega šolanja in prav tako ga ni mogoče nikomur "podeliti" samo zaradi njegovega dela.

Z vprašanjem, kako v slovenskem izrazoslovju poimenovati

osebe, ki se prostovoljno ukvarjajo s socialnim delom, se je spoprijela raziskovalna skupina (dr. Alenka Šelih, Gabi Čačinovič-Vogrinčič, Irena Matelič, Teodor Stojšin, Bernard Stritih, Franci Brinc), ko je pripravljala študijo o možnosti za uvedbo prostovoljnih sodelavcev v socialno delo (študija je bila v celoti objavljena v Vestniku socialnega varstva SRS, št. 3-5/1969). Skupina se je odločila, da različne nazive iz tuje literature posloveni z izrazom "prostovoljni sodelavec" (angleško "voluntary social welfare worker" ali "volunteer", nemško "freiwilliger Mitarbeiter (Helfer)") 1). Menimo, da je izraz sprejemljiv, zato bi ga lahko osvojili in pričeli splošno uporabljati. Vsekakor pa bi morali opustiti že omenjeni izraz "prostovoljni socialni delavec".

- b) V že navedeni definiciji "prostovoljnih socialnih delavcev" avtorica pravi, da so to občani, "ki živijo s svojo okolico in zaznavajo probleme, ki se porajajo v njihovi bližini. Te probleme najhitreje javljajo krajevni skupnosti ...". Menimo, da je ta definicija pomanjkljiva iz več vidikov. Naj omenimo le dva izmed njih. Najprej, smo prepričani, da ni mogoče imenovati za "prostovoljnega socialnega delavca" vsakogar, ki "zaznava" probleme v svoji okolici. Prav tako pa ni mogoče s tem pojmom poimenovati vsakogar, ki probleme "najhitreje javlja krajevni skupnosti". To bi namreč pomenilo, da od "prostovoljnih socialnih delavcev" v praksi pričakujemo le vlogo "informatorjev o določenem pojavu" (kakor jih imenuje sama avtorica). Trdno smo prepričani, da samo z omenjenima značilnostima ne moremo zadovoljivo oredeliti vloge "prostovoljnih socialnih delavcev", saj bi s tako določeno vlogo kaj malo prispevali k socialnemu delu z ljudmi, ki potrebujejo pomoč. Obe funkciji, to je zaznavanje problemov in javljanje teh krajevni skupnosti, zahtevata premalo njihove lastne aktivnosti, da bi mogli v njej izčrpati vso svojo človeško silo in potrebo pomagati ljudem, ki so v stiski.

1) V slovenskem prevodu knjige avtorjev Friedländer - Pfaffenberger: Osnovna načela in metode socialnega dela, se uporablja naziv "prostovoljni pomočnik" (str. 204).

Menimo, da bi bilo po vsem navedenem bolj smotrno izraz "prostovoljni socialni delavec" zamenjati z izrazom "prostovoljni sodelavec v socialnem varstvu", na drugi strani pa pri praktičnem delu na terenu (npr. v krajevni skupnosti) ločevati med osebami, ki le zaznavajo probleme v svoji okolici in o njih informirajo krajevno skupnost (to naj bi bili informatorji) in med tistimi osebami, ki se aktivno in z vso svojo človeško silo vključujejo v socialno delo, bodisi samostojno ali pod neposrednim vodstvom in usmerjanjem socialnega delavca (v krajevni skupnosti, v organih socialnega varstva v občini itd.).

Prostovoljni sodelavec v socialnem delu bi torej bil "človek, ki želi sprejeti odgovornost za socialne probleme družbe, v kateri živi, in delati za njihovo reševanje in pomoč ljudem skupaj s poklicnimi socialnimi delavci in njim v dopolnilo" (glej omenjeno študijo, str. 14).

2. Avtorica v članku na dveh mestih uporablja pojem "pravne pomoči". Prvič, ko pravi, da socialni delavec pri krajevni skupnosti izvaja na delovnem mestu "individualno obravnavo občanov, ki so potrebni socialne pomoči (vključeno nudenje pravne pomoči)" (str. 12) in drugič, ko pravi, da zavod za socialno delo nudi občanom "določene oblike pravne pomoči, zaradi uveljavljanja njihovih pravic in pravnih koristi" (str. 17).

Ne moremo se strinjati z avtorico, da lahko socialni delavec ali zavod za socialno delo nudi "pravno pomoč" občanom. Ne le zaradi pomanjkljive pravne izobrazbe socialnega delavca, temveč predvsem iz razloga, ker v razmerjih med socialnim delavcem ali zavodom za socialno delo in občanom, sploh ne moremo govoriti o pravni pomoči. Po definiciji v Pravnem leksikonu (Savremena administracija, Beograd, 1964, str. 682) pomeni pravna pomoč izvajanje procesnega opravila s strani drugega sodišča in ne tistega, pred katerim teče postopek. Pravna pomoč se ne daje po službeni dolžnosti, temveč le na zahtevo sodišča pred katerim teče postopek. Kot je iz definicije razvidno, pomeni izraz pravna pomoč opravljanje določenega procesnega opravila in tega izraza ni mogoče uporabljati za nasvete, napotila, priporočila, opozorila itd. kar dajejo socialni delavci svojim strankam zaradi uveljavljanja

njihovih pravic in pravnih koristi.

To, kar avtorica imenuje "pravna pomoč" socialnega delavca, je le "pomoč neuki stranki" po 5. in 13. členu ZUP.

Stranke in drugi udeleženci v upravnem postopku često zaradi nevednosti in neukosti niso seznanjeni s pravili postopka, večkrat ne razumejo pomena dejanj, ki bi jih lahko opravili v postopku, ali pomena izjav, ki bi jih lahko dali oziroma se enih in drugih vzdržali. Zato je treba takim strankam dati pomoč (napotitev k pristojnemu organu, opozoritev na pravice itd.). Opustitev pomoči neuki stranki pomeni kršitev pravil postopka, zato morajo organi vestno upoštevati načelo o pomoči neuki stranki. Vendar pa se pomoč neuki stranki ne omejuje zgolj na dolžnost poučevanja o procesnih pravicah v upravnem postopku, temveč mora uradna oseba (socialni delavec je v odnosu do stranke vedno uradna oseba, če dela v upravnem postopku) vsakogar opozoriti na možnost uveljavitve pravice po materialno-pravnih predpisih, kadar glede na podano dejansko stanje zve ali sodi, da ima opozorjeni podlago za uveljavitev kakšne pravice (2.odst. 5.člena ZUP). To izhaja iz načela varstva pravic občanov in iz načela pomoči neuki stranki.

F.B.

Obvestila

KONČNO ŠTUDIJ ZA SOCIALNO DELO NA FAKULTETNI RAVNI

Večletna prizadevanja socialnih delavcev, da je potrebno ustvariti možnost za študij s področja socialnega dela tudi na fakultetni, to je drugostopenjski ravni, so rodila uspeh. Kot prva v državi, je Pravna fakulteta v Zagrebu v šolskem letu 1972/73 odprla možnost medfakultetnega študija za socialno delo.

V reviji "Socijalni rad", št. 2, letnik 1972, je svet Pravne fakultete Univerze v Zagrebu objavil razpis za vpis na študij, ki ga objavljamo v prevodu v nespremenjeni obliki:

" N A T E Č A J

za vpis študentov na medfakultetni študij za socialno delo na Pravni fakulteti Univerze v Zagrebu, kot matični fakulteti, v šolskem letu 1972/73.

I.

V šolskem letu 1972/73 se lahko na medfakultetni študij na socialno delo v I.semester vpiše 50 rednih študentov.

Pravico vpisa imajo državljani, ki so končali gimnazijo.

Če se za vpis prijavi 50 ali manj kandidatov, se bodo učenci, ki so končali gimnazijo lahko vpisali brez klasifikacijskega izpita.

Če pa se za vpis prijavi več kot 50 kandidatov, so kandidati dolžni opravljati klasifikacijski izpit v obliki pismene naloge iz področja družbenih znanosti, ki predstavlja prosti sestavek na dano temo.

II.

V šolskem letu 1972/73 se lahko vpiše na medfakultetni študij

za socialno delo v V.semester (III,letnik) 30 izrednih študentov.

Pravico vpisa imajo državljani, ki so diplomirali na višji šoli za socialne delavce, opravljali najmanj dve leti posle socialnega dela in so v stalnem delovnem razmerju.

Vsi kandidati so dolžni opravljati klasifikacijski izpit iz tujega jezika - angleški ali francoski ali nemški - na katerem morajo pokazati, da obvladajo tuji jezik v takšni meri, da lahko uporabljajo tujo literaturo (tekoče čitanje danega teksta, prevod teksta, razgovor na osnovi prečitanege teksta).

Kandidati, ki bodo vpisani v V.semester, so dolžni plačati za delno nadomestilo posebnih stroškov znesek din 2.000 za šolsko leto 1972/73.

III.

Prijave za vpis kolkovane z 1 din državne takse se naslovijo na: Tajništvo Pravne fakultete, Trg Maršala Tita 14, z oznako: medfakultetni študij za socialno delo, in to zaključno z 31/8-1972. Prošnji je treba priložiti:

a) kandidati iz točke I;

- spričevalo I., II., III. in IV.razreda gimnazije
- diplomu o zaključnem izpitu
- dopisnico s točnim naslovom

b) kandidati iz točke II;

- diplomu višje šole za socialne delavce
- potrdilo višje šole o vseh opravljenih izpitih in prepis ocen
- potrdilo o zaposlitvi, iz katerega mora biti razvidno, da so zaposleni najmanj dve leti na področju socialnega dela
- dopisnico s točnim naslovom.

IV.

Kandidati iz točke I in II so dolžni ob oddaji prošnje plačati znesek din 20 za stroške prijave in ugotavljanja rang liste,

a kandidati, ki bodo opravljali klasifikacijski izpit še nadaljnih 30 din.

V.

Klasifikacijski izpiti se bodo začeli 8/9-1972 ob 9. uri.

VI.

Odločba o vpisu in Pravilniki o vrednotenju uspeha v gimnaziji oziroma v teku študija na višji šoli za socialne delavce se lahko dobijo v garderobi Pravne fakultete v Zagrebu za ceno 3 din. "

Nove knjige

"NARKOMANIJA MLADIH", avtorski kolektiv, izdala založba "Kultura", Beograd, 1971.

Omenjena založba je "prebila led" s prvo knjigo o narkomanijah, ki so jo napisali izključno pisci iz prakse, torej strokovnjaki na tem področju. Zasnovana je delno na lastnih izkušnjah, delno na tuji literaturi.

Knjiga je napisana pretežno v popularnem stilu in je dostopna vsakomur, ki ga zanima problematika narkomanije, ker daje informacije o vseh aspektih tega pojava. Avtorji so na eni strani skušali obvestiti javnost o tem socialno patološkem pojavu, na drugi strani pa zainteresirati širšo javnost za preventivne ukrepe za preprečevanje narkomanije, še zlasti med mladino. V knjigi je podana zgodovina nastanka narkomanije, definicija pojava in klasifikacija, opis narkotikov (opijum in derivati), kanabis (marihuana, hašiš), tabletomanija, tobak, meskalin, alkohol in alkoholizem, delovanje LSD na človeka, dednost in mamila, osebnost in mamila, socio-kulturni aspekti narkomanije, narkomanija mladih pri nas, narkomanija in umetniška ustvarjalnost, prevencija, zdravljenje in rehabilitacija, kriminogeni pomen narkomanije.

Ne da bi se spuščali v vsebino knjige in njeno strokovno ocenjevanje, moramo povedati, da se v njej čuti, da je rezultat dela avtorskega kolektiva, zato so različni pristopi k problemu, določeno ponavljanje in premalo poglobljena obravnava določenih problemov.

Nekatera poglavja o mamilih so pisana toliko "realistično", da nekateri strokovnjaki smatrajo, da je knjiga postala pravi "učbenik" za mlade narkomane, kako se pripravljajo določena mamila in kako se z njimi doseže največji učinek. Ali to lahko štejeemo knjigi v dobro ali v slabo, bo pokazalo šele življenje samo.

Avtorji želijo, da bi knjižica služila objektivnemu obveščanju in pojasnjevanju zmede v pojmovanju in različnih spekulativnih hipotezah, služi naj profilaksi na področju zasvojenosti z drogami in naj bo pripomoček pri premagovanju enega izmed najtežavnejših problemov našega časa.

Knjižico je z izredno tenkočutnostjo za izrazoslovje na tem, nam še dokaj novem področju, prevedla dr. Marinka Jakopič - Gerbajs, ki pravi v svoji spremni besedi, da se moramo borjevati zoper takšno tragiko človeškega propadanja, kot jo povzročajo droge, v prid skupnosti in v prid posameznika. Močno orožje vsake preventive pa je odkrita in stvarna informacija.

Pričujoča knjižica bo napolnila vrzel na našem jeziku o področju o problematiki narkomanije, zato gre posebna zahvala prevajalki in založbi, da sta nam posredovali izkušnje švicarskih strokovnjakov s področja boja proti alkoholizmu.

Knjižico toplo priporočamo vsem, ki jih problem narkomanije prizadeva in se želijo spoznati z njim. Mi pa ta naš kratek zapis končujemo z besedami enega izmed narkomanov:

"Rad bi bil človek,
rad bi živel in pustil živeti ..."

F.B.

"DROGE MED NAMI", D.Ladewig in soavtorji, izdala Cankarjeva založba v Ljubljani, 1973 leta, prevod iz nemškega jezika.

Avtorji knjižice so Švicarji, nastala je v Baslu, kjer je eno izmed najmočnejših evropskih središč za proučevanje narkomanije. Avtorji so v knjižici zbrali svoje izkušnje, ki so si jih pridobili z dolgoletnim trdim raziskovalnim delom.

V knjižici avtorji najprej podajo svoj temeljni pogled na problem toksikomanij in pri tem ugotavljajo, da je sistematična in široka poučenost prebivalstva o bolezenskem značaju zasvojenosti z drogami in alkoholom kakor tudi o neizogibni potrebi po zdravljenju edino jamstvo, da bomo odpravili predsodke proti toksikomantom (v zadnjem času zlasti proti mladostnikom) na eni strani, na drugi pa zaježili nadaljne zlorabljanje drog. Naša naloga mora biti, da toksikomana rešimo iz njegove družbene osamitve, da ogroženemu damo možnost posvetovati se, da mu pomagamo in, da predvsem mlade ljudi poučimo, kako jih droge lahko ogrožajo. Tistim mladim, ki so kljub temu pripravljeni na tveganje in želijo preiskusiti nevarnosti drog, pa moramo pokazati, kako naj ta nagib preusmerijo v opazovanje sebe, kar naj jim pomaga, da se bodo osvobodili avtomatičnega poseganja po drogi.

Za Basel navajajo avtorji, da je leta 1969 poskusilo mamila 10 % vseh srednješolcev, leta 1970 jih je v Zürichu poskusilo 18 % vseh študentov, v Schleswig-Holsteinu - po letih različno - 5 % štirinajstletnikov, 50 % dvajsetletnikov. Ob tem pa avtorji opozarjajo, da ob problemu drog nikakor ne smemo pozabiti, da neprestano narašča alkoholizem, neodvisno od spola, starosti in socialnega položaja. Alkoholizem je še vedno naš največji socialno medicinski problem.

V nadaljevanju avtorji podajajo definicije drog, zlorabe drog in zasvojenosti z drogami; opisujejo vzroke, ki pripeljejo do zlorabe drog in do zasvojenosti z drogami; učinke zlorabe drog; vire, način uporabe, učinkovanja in nevarnosti posameznih vrst drog (opiat, kanabis, halucinogeni, amfetamini, uspavalna); znamenja učinkovanja drog, legalizacija mamil; osebnost in droga; pravo in droga; kaj lahko napravimo; splošni vidiki obravnavanja (zdravljenja); pri čemer opisujejo avtorji posvetovalnice, dnevne centre, neprekinjene centre in klinično zdravljenje narkomanov.

"REVIJA ZA KRIMINALISTIKO IN KRIMINOLOGIJO", Ljubljana, izdaja Republiški sekretariat za notranje zadeve SR Slovenije. Revija izhaja štirikrat letno. Naročnina za delovne in druge organizacije 60 din, za posameznike 30 din, za študente 10 din. Revija se naroči pri Republiškem sekretariatu za notranje zadeve v Ljubljani, tekoči račun 5000-637-55284.

Revija prinaša vrsto zanimivih člankov in zapisov tudi za socialne delavce, še posebno kadar prinaša gradivo s področja socialno patoloških pojavov, s področja mladinskega prestopništva, alkoholizma, narkomanij, samomorov, duševnih abnormnosti, seksualnih deviacij itd.

Za osvetlitev prinašamo naslove nekaterih člankov v zadnjih dveh številkah revije:

- Tone Brejc: Mladoletnikovo vrednotenje kazenskega postopka in izvrševanje kazenskih sankcij
- Downes-Rock: Družbena reakcija na deviantnost in njen vpliv na kriminalnost in delinkventovo prihodnost
- Dr. Alenka Šelih: Razvojne možnosti za mladino in preprečevanje mladinskega prestopništva v ZDA
- Franci Brinc: Socialno in sodno varstvo otrok in mladotnikov v Franciji
- Janez Dokler: Prvo jugoslovansko posvetovanje o preprečevanju samomorov
- Dr. Miloš Kobal: Načela za obravnavanje disocialnih osebnosti
- Dr. Alenka Šelih: Kazensko pravno varstvo pravice do osebnega življenja
- Dr. Janez Pečar: "Kriminaliteta belega ovratnika" in družbeno nadzorstvo
- Dr. Ante Carić: Motivi kaznivega dejanja
- Jerzy Jasinski: Razsežnosti mladinskega prestopništva na Poljskem
- Dr. Bronislav Skaberne: Deveto nemško zvezno posvetovanje o pomoči obsojencem
- Vinko Skalar: Posvetovanje o preprečevanju mladinskega prestopništva
- Mag. Lojze Cuznar: Socialno varstvo in preprečevanje kriminalitete.

"VOJNA KOT SPROŽILNI VZROK PSIHIČNIH MOTENJ PRI NAŠIH NEKDANJH BORCIH", Janko Kostnapfel, Zavod SRS za zdravstveno varstvo v Ljubljani, št. 1/73, 1973.

V precej skromno knjižnico del, ki se strokovno in ne politično-programsko bavijo z vprašanji življenjskih stisk, ki jih doživljajo posamezne skupine prebivalstva, je prispeval Zavod SRS za zdravstveno varstvo publikacijo "Vojna kot sprožilni vzrok psihičnih motenj pri naših nekdanjih borcih", delo, ki je doktorska dizertacija psihiatra dr. Janka Kostnapfla. Čeprav bi na prvi mah sodili, da gre za značilno psihiatrično proučevanje, kako je neka dolgotrajna in huda obremenilna situacija vplivala, da je skupina ljudi, ki ji je bila izpostavljena, kasneje popustila v svoji duševni uravnoveženosti, ponuja delo vrsto razlag in indirektnih napotkov za socialno delo s skupino nekdanjih borcev. Zato je najbrž posebej zanimivo za vse tiste, ki se pri svojem delu srečujejo s specifičnimi problemi borcev, saj jim omogoča, da spoznajo globlje ozadje ponašanja borcev, ki ga včasih razlagajo, da je neupravičeno in da se odločijo za takšno ravnanje, ki psihičnih motenj borcev ne potiska v območje legalizirane sinekure, pač pa jih vodi k ponovni pridobitvi duševne uravnoveženosti.

Publikacijo je moč naročiti pri Zavodu SRS za zdravstveno varstvo, Ljubljana, Trubarjeva 2, p.p. 260. Njena cena je 50 din.

T.B.

"UPUĆIVANJE U DISCIPLINSKI CENTAR ZA MALOLJETNIKE", dr. Ante Carić - Joško Bilić, izdal Kriminalističko-kriminološki institut "Ivan Vučetić" pravnog fakulteta v Splitu, 1972, strani 99.

Knjiga je rezultat znanstveno-raziskovalne monografije o izvrševanju in uspešnosti vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center v Splitu, ki sta jo napisala dr. Ante Carić, docent Pravne fakultete v Splitu (x) in Joško Bilić, defektolog Centra

x) Leta 1971 je Savez defektologa Jugoslavije izdal knjigo istega avtorja: "Problemi maloletničkog sudstva", ki je potrebna vsem delavcem, ki delajo na področju mladinskega prestopništva.

za vzgojo in izobraževanje v Splitu, sodelovala pa sta še Tomislav Dragičević, namestnik občinskega javnega tožilca v Splitu ter Ivo Mlikota, predavatelj in pedagoški svetovalec v Splitu.

Vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center je bil uveden v naše pravo z novelo kazenskega zakonika leta 1959. Specifičnost tega vzgojnega ukrepa je kratkotrajni tretman mladoletnika, ki naj vpliva na njegovo osebnost in ga odvrne od nadaljnega izvrševanja kaznivih dejanj. Vsi drugi vzgojni ukrepi so bili sprejeti s strani teoretikov in praktikov kot učinkovito sredstvo v boju proti mladinski delinkvenci, določeno rezervo so pokazali le do vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center. V praksi so se pojavile številne težave pri ustanavljanju disciplinskih centrov, nejasnosti glede kriterijev za izrekanje oddaje v disciplinski center in različna stališča o vsebini in značaju te sankcije. Težave in nejasnosti pa obstojajo še danes, manjkajo nam disciplinski centri in še vedno so nejasnosti glede uporabe in izvrševanja tega vzgojnega ukrepa.

Prvi disciplinski center v Jugoslaviji je bil osnovan v Splitu, prvi vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center pa je izreklo 6/3-1961 občinsko sodišče v Splitu. Čeprav se ukrep izvaja v Jugoslaviji različno v različnih republikah in celo v okviru iste republike, doslej nimamo še celovite raziskave o uspešnosti tega vzgojnega ukrepa. Opravljene so bile le nekatere delne analize o učinkovitosti ukrepa (bodisi kot diplomske naloge študentov šole za socialne delavce ali kot analize centrov za socialno delo), zato je pričujoče delo splitskih strokovnjakov še toliko bolj pomembno.

V raziskavi je bilo opazovanih 75 mladoletnikov, ki so v času od 1/3-1961 do 31/8-1967 bili napoteni v disciplinski center v Splitu.

Stališče splitskega disciplinskega centra je bilo že na samem začetku dela, da se naj ta ukrep izreče mladoletnikom, ki jim deviantno ponašanje in delikti še niso postali navada, temveč so storili kaznivo dejanje bolj kot epizodo v svojem življenju, ki so torej dejanje storili iz objestnosti, nepremišljenosti ali na prigovarjanje drugih oseb. Ti mladoletniki prej niso izvrševali kaznivih dejanj in so relativno norma-

nega ponašanja. Praksa pa je pokazala, da so sodišča izrekla oddajo v disciplinski center tudi določenemu številu mladoletnikov, ki niso izpolnjevali pogojev za izrek tega vzgojnega ukrepa glede na njihove karakterne lastnosti, intelektualne sposobnosti, emotivno sfero, družinske razmere itd.

Raziskava je pokazala, da so sodišča 69 mladoletnikom izrekla vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center brez predhodne strokovne observacije, 7 pa celo brez socialne ankete. Sodišča so izrekla ta vzgojni ukrep tudi nekaterim mladoletnikom, ki niso obiskovali šole in niso bili zaposleni. Takšno njihovo stanje kaže na določene globlje probleme v njihovi osebnosti ali v družini in se smatra, da jim disciplinski center ne more veliko pomagati pri reševanju nastale problematike. Postopek v disciplinskem centru mora biti human, prežet z medsebojnim zaupanjem in osnovan na emocionalni zvezi med mladoletnikom in vzgojiteljem. Mladoletnik se mora emocionalno navezati na vzgojitelja, v njem mora videti človeka, ki mu je pripravljen pomagati in ga vsestransko podpirati. Predvsem je osvojen princip individualnega dela na "štiri oči", ker je le tako mogoče doseči popolno zaupanje. Grupno delo zato ni primerna metoda dela v disciplinskem centru. Mladoletniki so v disciplinskem centru največ časa porabili za učenje (44 %), za razgovore z vodjo disciplinskega centra (35 %) in za fizična opravila (15 %). Vsebina dela z mladoletnikom mora biti bogata in raznovrstna, prilagojena konkretni problematiki mladoletnika. Mladoletniki, ki prihajajo v disciplinski center, so predvsem slabi učenci, imajo slabo razvite delovne navade, niso sposobni za samostojno učenje, imajo pogosto konflikte s predavatelji in starši, imajo odpor do šole, niso zainteresirani za svojo perspektivo, neradi čitajo koristno literaturo, ne znajo koristiti prostega časa itd.

V delu v disciplinskem centru se uporabljajo principi in metode moralne, intelektualne, delovne in estetske vzgoje. Povdarek pa je predvsem na moralni vzgoji. Pri mladoletniku se v disciplinskem centru razvija točnost, pedantnost, doslednost, upornost in občutek odgovornosti.

Raziskava je ugotovila, da je 28 % anketiranih mladoletnikov v roku dveh let po odpustu iz disciplinskega centra storila eno ali več kaznivih dejanj, 72 % mladoletnikov pa ni storilo novega kaznivega dejanja. Ko so všteli še prekrške mladoletni-

kov pa so ugotovili, da je 35 % mladoletnikov storilo prekršek ali kaznivo dejanje, 65 % mladoletnikov pa je bilo popolnoma uspešnih in niso več pokazali negativnega ponašanja. Glede na tri možne oblike oddaje v disciplinski center, se je pokazalo, da je bila najbolj uspešna oblika oddaja v disciplinski center ob prazničnih dneh (71 %), nato oddaja za nepretrgano bivanje (68 %) in najmanj uspešna je bila oblika oddaje v disciplinski center za določeno število ur ob delavnikih (59 %). Zanimivo je tudi, da ni nobene razlike v uspešnosti med vzgojnimi ukrepi oddaje v disciplinski center, ko je sodišče izreklo samo ta ukrep in med tistimi, ko je sodišče izreklo še dodatni vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Glede hitrosti začetka izvrševanja vzgojnega ukrepa se je pokazalo, da je ukrep tem bolj uspešen, čim manj časa je poteklo od izreka ukrepa do začetka njegovega izvrševanja.

Če na koncu pokažemo na osnovne vrednosti raziskave, moremo ugotoviti, da je raziskava pokazala, da je neupravičeno malo-dušje do vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center ter, da je to uspešen vzgojni ukrep, če se izreče mladoletnikom, ki so prvič storili kaznivo dejanje iz nepremišljenosti in kot enkratno epizodo v svojem življenju. Potrebno pa bi bilo več pozornosti posvetiti observaciji mladoletnika pred izrekom vzgojnega ukrepa in še nadalje razvijati in oblikovati specifične metode dela v disciplinskem centru. Kratkotrajnost tretmana (nekaj ur do nekaj dni) pa zahteva polno angažiranje vzgojiteljev in drugih strokovnjakov, ki delajo z mladoletnikom v disciplinskem centru.

F.B.

"MLADOLETNIKOVO VREDNOTENJE KAZENSKEGA POSTOPKA IN IZVRŠEVANJA KAZENSKIH SANKCIJ"

Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti univerze v Ljubljani je v letu 1972 opravil raziskavo z gornjim naslovom. Raziskavo sta financirala Sklad Borisa Kidriča in Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo SRS. Raziskavo so opravili Tone Brejc, dr. Alenka Šelih in Boris Uderman.

Osnovno vprašanje, ki so si ga zastavili raziskovalci, je vprašanje, kako doživljajo mladoletniki kazenski postopek in izvrševanje vzgojnih ukrepov. Naša prizadevanja morajo biti vedno naravnano prevzgojno. vprašanje pa je, ali jih tudi mladoletniki sami tako dojemajo in sprejemajo.

Uspešnost kazenskega postopka in izvršitve sankcije navadno presojamo po zunanjih znakih, ki jih je mogoče bolj ali manj zanesljivo ugotoviti z objektivnimi merili ter jih kvantificirati. Uspešnost presojamo praviloma po tem, v kakšni meri se je mladoletnikovo vedenje približalo družbeno sprejetim normam vedenja oziroma v kakšni meri od njih odstopa. Uspešnost posameznega tretmana pa lahko vrednotimo tudi iz subjektivnega vidika tistega, ki je bil objekt (ali morda subjekt) tretmana. Vprašanje je torej, kako mladoletnik doživlja reakcijo družbe in njenih organov na storjeno kaznivo dejanje.

Raziskovalci so proučevali mladoletnikovo doživljanje v štirih fazah in sicer: 1) pripravljalni postopek, 2) sodna obravnava, 3) izrek sankcije in 4) izvrševanje sankcije.

Za raziskavo je bila izbrana populacija mladoletnikov, ki sta jim občinsko in okrožno sodišče v Ljubljani v letu 1966 izrekli katerokoli kazensko sankcijo. Tako je bila izbrana skupina 113 mladoletnikov. Vsi so bili s pismenim vabilom povabljeni na razgovor, njim pa je bilo prepuščeno, da se odzovejo vabilu ali ne. Na vabilo se je odzvalo 36 mladoletnikov.

Raziskovalci so skušali ugotoviti ali so kakšne razlike med tistimi mladoletniki, ki so se odzvali vabilu in ostalimi. Pri tem so ugotovili, da so bili mladoletniki, ki so privolili v sodelovanje povprečno mlajši, da glede vrste kaznivih dejanj med obema skupinama ni razlik, da pa obstojajo razlike glede na izrečene ukrepe. Med mladoletniki, ki so se odzvali, je bilo več takih, ki so jim bili izrečeni milejši ukrepi, zlasti ukor, med tistimi, ki se niso odzvali, pa je dosti več takih, ki so bili v obravnavi pred sodiščem že kdaj prej. Vabilu se ni odzval niti en mladoletnik, ki mu je bil izrečen ukrep od daj v disciplinski center ali v vzgojni zavod, čeprav je bilo takih skupno 18. Na vabilo so se odzvali predvsem tisti mladoletniki, ki so se po prenehanju vzgojnega ukrepa osebno uredili. Tako so se v raziskovalni "vzorec" ponudili torej

tisti mladoletniki, ki so bili po kazenskem postopku uspešni ter so bili sposobni, da se uveljavijo s pozitivnimi in družbeno priznanimi oblikami vedenja.

V nadaljevanju bomo podali nekatere ugotovitve raziskave.

Več kot polovica mladoletnikov je bila mnenja, da so miličniki na sploh z njimi ravnali korektno, 6 % jih je ocenilo njihovo vedenje celo kot zelo prijazno, dobra četrtina (27 %) pa se je pritožila, da so z njimi ravnali grobo, tudi s fizičnimi pritiski.

Na vprašanje, kaj jim je najbolj ostalo v spominu, ko so zvedeli za postopek proti njim, so mladoletniki odgovorili, da se spominjajo predvsem strahu pred sodiščem oziroma policijo. Takih mladoletnikov je bilo 33 %. Le nekaj manj (31 %) mladoletnikov se spominja neprijetnega občutka, potrtosti in presenečenja. Slabo ravnanje policije, pa je ostalo v spominu "le" 14 % mladoletnikov.

Ko so raziskovalci spraševali mladoletnike, ali se jim je zdel postopek proti njim upravičen, je večina (89 %) mladoletnikov menila, da so njihova dejanja (upravičeno) sprožila normalno reakcijo - postopek proti njim. Večina (57 %) mladoletnikov je utemeljila upravičenost postopka s tem, da so storili nekaj škodljivega, škodo. Postopek je bil upravičen, ker so bili krivi po mnenju četrtine mladoletnikov.

Raziskava ugotavlja, da se je večina mladoletnikov v pripravljalnem postopku znašla sama in brez prave pomoči. Nekaj pomoči in podpore so dajali mladoletnikom le starši in socialni delavci (14 %). Po našem mnenju preseneča predvsem dejstvo, da je tako majhen del mladoletnikov začutil pomoč s strani socialnih delavcev. Objektivno pa so bili vsi mladoletniki "obravnavani" pri socialnih delavcih, ki so pripravili poročila o njih po določbah zakonika o kazenskem postopku. Upravičeno se vprašamo, čemu potem služi delo socialnega delavca v pripravljalnem postopku z mladoletnikom? Ali le zbiranju dejstev o mladoletnikovem razvoju in njegovem okolju? Ali pa je in bi moral biti cilj dela z mladoletnikom tudi nudenje pomoči v obdobju, ko mladoletnik doživlja določeno krizo, strah in negotovost. To je tudi čas, ko je mladoletnik še posebno sprejemljiv in hvaležen za svetovanje, vodenje in čustveno približanje. Iz raziskave o občutkih mladoletnikov je mogoče sklepa-

ti, da se socialni delavci v času pripravljalnega postopka resnično omejujejo le na svojo formalno vlogo zbiranja podatkov o mladoletniku, da so torej bolj podobni preiskovalcem kot pa osebam, ki naj bi mladoletnikom olajšale položaj z razumevanjem in sočustvovanjem ob njihovih težavah. Videz je, da se socialni delavci preveč "zanašajo" na fazo po glavni obravnavi in izrečenem vzgojnem ukrepu, ko bodo šele "začeli" s procesom prevzgoje in resocializacije mladoletnika, bodisi sami neposredno ob izvrševanju določenih vzgojnih ukrepov oziroma bodo mladoletnika napotili v disciplinski center ali v določeno vrsto zavoda. Menimo, da je takšno gledanje socialnih delavcev napačno. Mladoletnik ne potrebuje pomoči po poteku enega leta odkar je storil kaznivo dejanje in se je začel postopek proti njemu (saj se le manjši del postopkov konča kaj dosti prej kot po enem letu od storitve kaznivega dejanja) tedaj, ko se "začne" izvrševati vzgojni ukrep, temveč takoj, neposredno potem, ko se je začel postopek in ko mu je najtežje, ko je sam in nima človeka, na katerega bi se naslonil.

Naj nam bo dovoljeno ob pravkar načetem problemu, omeniti še vprašanje delitve dela v socialni službi, na socialnega delavca, ki dela z mladoletnikom v pripravljalnem postopku in na socialnega delavca, ki izvršuje vzgojne ukrepe. Kakor koli se nam iz organizacijskih razlogov zdi taka delitev smotrna, pa iz stališča mladoletnika, nikakor ni upravičena. Izjave mladoletnikov, ki so se ob socialnih delavcih čutili kljub temu osamljeni in brez prave pomoči, ko so jo najbolj potrebovali; nas dovolj prepričajo, da se morajo naše sheme za delitev in organizacijo dela bolj prilagajati potrebam in pričakovanjem mladoletnikov in manj našim idealiziranim zamislim o ekonomičnosti organizacije dela. Naše delo moramo torej tako organizirati, da bo mladoletnik takoj, ko zanj zvemo, dobil ustrezno pomoč in ne šele ko bo postala odločba o izrečenem vzgojnem ukrepu pravnomočna.

Na vprašanje, kaj je bilo po njihovem mnenju težje, pripravljalni postopek ali glavna obravnava, se je 56 % mladoletnikov odločilo, da je bil težji pripravljalni postopek. Tudi ta podatek nam pove, da potrebuje mladoletnik predvsem pomoč v času pripravljalnega postopka in kasneje vedno manj. Ko so mladoletniki ocenjevali ravnanje z njimi na glavni obravnavi, je skoraj polovica (47 %) mladoletnikov odgovorila, da so z njimi ravnali objektivno in korektno, 18 % je odgovorilo, da so

z njimi ravnali celo zelo prijazno. Vendar je kljub temu delež tistih, s katerimi so ravnali uradno, formalno in strogo, dokaj visok (32 %), kar pomeni, da tudi glavna obravnava ne dosega vedno tistega cilja, ki ji ga želimo dati.

Raziskava ugotavlja, da je večina mladoletnikov doživela glavno obravnavo na sodišču kot izredno pomemben dogodek za njihovo nadaljno usodo, saj se v njihovih odgovorih skrivajo predvsem bojzani glede končnega izteka obračuna družbe z njimi. Počutje mladoletnikov pa ni odvisno samo od njihovega splošnega počutja v tej kulminaciji postopka, temveč tudi od načina, kako sodišče vodi sodno obravnavo. Večina mladoletnikov je imela občutek, da se je sodnik zanimal zanje, vendar pa je kar 66 % mladoletnikov odgovorilo, da misli, da bi sodnik lahko presodil njihov primer brez njihove navzočnosti na glavni obravnavi, kar pomeni, da se je večina počutila na obravnavi odveč, dojemali so jo kot formalno prizorišče, kjer odločajo druge okoliščine, na katere posameznik s svojim vedenjem v toku glavne obravnave ne more vplivati. Večina teh mladoletnikov je menila, da je bilo že vse dovolj dokazano in njihova navzočnost ni bila potrebna. V celoti pa meni 87 % mladoletnikov, da je bila obravnava do njih "fair".

Ob navedenih občutkih mladoletnikov na glavni obravnavi, se moramo še enkrat spomniti, da so vse anketirane mladoletnike obravnavali največ trije različni sodniki (en na občinskem in dva na okrožnem sodišču v Ljubljani). Ker ne dvomimo, da so sodniki na vseh obravnavah uporabljali enako "tehniko" sojenja in niso spreminjali svojega odnosa do mladoletnih obtožencev, glede na njihova kazniva dejanja in njihovo objektivno zadržanje na obravnavah, je mogoče tako različno občutenje anketiranih mladoletnikov do omenjenih treh sodnikov, pripisati v celoti le njihovem subjektivnemu doživljanju. Objektivno pa so vsi anketirani mladoletniki bili obravnavani v enakih okoliščinah. Sodniki so vedno bili isti, menjal se je le ostali obvezni avditorij glavne obravnave (starši, socialni delavci, priče, tožilci, zagovorniki, oškodovanci), na katerega pa more sodnik le delno vplivati in tako vse obravnavane mladoletnike postaviti v čim bolj izenačeno situacijo. V kolikor bi s podobnimi vprašanji anketirali vse obravnavane mladoletnike na slovenskih sodiščih, bi bila seveda mnogo večja in objektivno bolj utemeljena diferenciacija vrednotenja postopkov in glavne obravnave tudi zaradi različnosti samih sodnikov. Ob tem razmišljanju se nam je utrnila misel, da bi bila ena od

pomembnih vlog socialnega delavca v pripravljalnem postopku tudi ta, da mladoletniku predstavi vlogo sodišča in celotnega postopka ter vseh sodelujočih v postopku (organov za notranje zadeve, tožilca, priče, oškodovanca, zagovornika in seveda svojo vlogo). Mladoletnik bi tako dobil bolj celovit pogled tudi na svojo vlogo, ki jo "igra" v kazenskem procesu. "a bi bilo to hvaležno opravilo za socialnega delavca, priča podatek, da 31 % mladoletnikov prej ni imelo nobene predstave o glavni obravnavi, 26 % pa je pričakovalo, da bo hujše kot je v resnici bilo.

Izrek kazenske sankcije zaključí glavno obravnavo, ko se mladoletnikova pričakovanja, ki so ga spremljala skozi ves dotedanji postopek srečajo z resnico. Raziskava ugotavlja, da je največ (31 %) mladoletnikov bilo veselo blagega ukrepa. Nekoliko manjši del (26 %) je razmišljal, da se bo moral poboljšati in skoraj enak del mladoletnikov (23 %) je premišljeval, kakšen ukrep mu je bil izrečen glede na posledice. V celoti pa 68 % mladoletnikov ocenjuje, da jim je bil izrečen primeren vzgojni ukrep.

Zadnji cilj raziskave pa je bil ugotoviti, kako so mladoletniki doživljali izvrševanje vzgojnih ukrepov. Večina (72 %) mladoletnikov je menila, da je vzgojni ukrep nanje vplival. Seveda pa je to le njihov občutek, ki ga raziskovalci niso uspeli tudi objektivno vrednotiti na podlagi njihovega ponašanja.

Anketirani mladoletniki so zelo ugodno ocenili način, kako jih je sprejel socialni delavec, ki je izvrševal ukrep strožjega nadzorstva. Socialnega delavca so dojeli kot naklonjeno osebo, ki se zanje zanima in jim je pripravljena pomagati. Prvi ugodni spomin je ostal tudi kasneje nespremenjen. Vrednote, ki jih mladoletniki povezujejo z vlogo socialnega delavca, so tiste, ki jih daje toplo, človeško razmerje. Žato mora mladoletnik v stiku s socialnim delavcem potešiti potrebo po sprejetju, ne da bi se moral zatekati k igri. Prav v tem je treba videti temelj uspešnosti strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

- - - - -

Ob koncu tega kratkega zapisa in prikaza nekaterih ugotovitev obsežne raziskave, moramo avtorjem izraziti naše občudovanje

in našo hvaležnost, da so se lotili tako težkega in odgovorne-
ga pošla. To še posebej velja, ker niso proučevali le gradivo
o mladoletnikih, temveč so se z intervjujem (opravljal jih
je Tone Brejc, dipl. psiholog) spustili v zelo zahtevne raz-
govore z mladoletniki, ki so po približno 6 letih od storitve
kaznivega dejanja oziroma 5 letih po izreku vzgojnega ukrepa
morali ponovno razmišljati o prehojeni in mnogokrat nič kaj
lahki in prijetni poti kazenskega postopka in izvrševanja
vzgojnega ukrepa. Kljub pomanjkljivosti majhnega in predvsem
"samoizbranega" vzorca preiskovane populacije, so rezultati
raziskave izredno zanimivi, bogati in nam lahko pomenijo os-
novo za razmišljanje o našem ponašanju do mladoletnika in o
"ceni", ki nam jo pripisuje mladoletnik. Naše ravnanje mora-
mo zato v prihodnje še bolj osredotočiti na doživljanje mla-
doletnika in njegovo osebnost in naši uspehi bodo s tem še
večji. Naše samozadovoljstvo torej ni na mestu.

Franci Brinc

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno
varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejc, Franci Brinc, Majda
Kramar, Berta Leskovic, Blaž Mesec, Janko Perat, Ela
Župančič.

Glavni urednik: Pavel Dolar

Odgovorni urednik: Tone Brejc.

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina
je 30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-603-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

